

Masterplan 2025-2030

Stichting Museumpark Archeon

Alphen aan den Rijn

Archeon (2024) Masterplan 2025-2030

Copyright © 2024 Stichting Museumpark Archeon

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande toestemming van Stichting Museumpark Archeon

The DELPHI project:
a house of questions...

Dit document is het **Archeon Masterplan 2025-2030**.

Uitbreiding van het museale product en groei doelstelling om te komen tot 500.000+ dag bezoekers per jaar vormen de basis van dit Masterplan.

Er zijn drie secties:

Sectie A: Uitbreiding van de Museumcollectie.

Archeon streeft voortdurend naar een vervolmaking van de museale collectie en richt zich op de korte termijn op de verwerving van bouwwerken in de Romeinse, Karolingische en middeleeuwse periode Romeins woonblok/werkplaatsen uit Voorburg Forum Hadriani, bekend als de eerste winkelstraat, de afbouw van de Zwammerdam 6 en de castellum muur; in de Viking periode, de Karolingische tijd, een kerkje, woonstalhuis, steigerwerk en twee Viking schepen en in de middeleeuwen huize de Roos uit Amsterdam en een handelsschip de Kogge.

De museumcollectie van het Archeon is verdeeld in vier deelcollecties: Prehistorie, Romeinse tijd, Karolingische tijd en Late middeleeuwen. De collectie behelst reconstructies naar wetenschappelijk onderzoek van (resten van) bouwwerken en alle objecten die nodig zijn om dergelijke gebouwen in te richten, zodat ze een levendige aanblik bieden, waardoor duidelijk wordt hoe het gebouw in zijn oorspronkelijke vorm werd gebruikt. Op deze manier is de museumcollectie van Archeon een instrument zonder weerga waardoor het erfgoed uit ons bodemarchief voor een breed publiek ontsloten wordt.

Sectie B: Uitbreiding van het Museumpark: verblijfsaccommodaties en facilitaire voorzieningen.

Verblijfsaccommodaties, met lodges in Viking-(10-zes persoons) en Romeinse stijl (10- zes persoons) en Middeleeuwse appartementen (7-vijfpersoons). Totale verblijfs capaciteit 155 bedden.

Romeins Herberg (Hotel) met 48 (4 pers. en baby) familie kamers (192 bedden) Met een meerdaags verblijf wordt men ook geacht in de tijdeigen kledij te verblijven om zo werkelijk terug in de tijd te gaan. **Een virtuele realiteit.**

Entree gebouw en herinrichting van Archeon alsmede facilitaire accommodatie t.b.v. de organisatie zoals kantoren en kleedruimten. Terrein uitbreiding is hiervoor gewenst.

***Accommodaties.** Archeon is met verblijfsaccommodatie minder afhankelijk van de weersinvloeden en een verlenging van het seizoen tot een 365 dagen exploitatie is hierbij te realiseren..*

Facilitaire accommodaties, als een entreegebouw, onderzoeksruimte en personeelsfaciliteiten dragen bij aan kwaliteit impuls van de organisatie t.b.v. de hedendaagse museale bezoeker.

***Herinrichting.** Museumpark Archeon streeft naar een her indeling van het park waarbij eerst de prehistories dan de, Romeinse periode en vervolgens de middeleeuwen bezocht kunnen worden. Terreinuitbreiding is hiervoor gewenst*

Sectie C: Uitbreiding Museumpark: Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum.

De indeling van Archeon verdient een herinrichting om tot een optimale tijdslijn van de geschiedenis te komen. Een presentatie van de Romeins Cultureel Erfgoed: de schepen van Zwammerdam, in de context van de Limes en de Romeinse waterwerken. "Romeinen in de Hollandse Delta"

Dit museum geeft een overzicht van de Romeinse periode in de Hollandse Rijndelta met de presentatie van de Zwammerdamschepen, de bijzondere zes schepen en kano's die in Zwammerdam, gemeente Alphen aan den Rijn , zijn opgegraven. . Deze museale presentatie staat in nauwe relatie met de algehele belangstelling voor de Romeinse Limes, en de UNESCO werelderfgoed nominatie en met het genereren van kennis en onderzoek naar de waterhuishouding tijdens de Romeinse periode in ons land.

INHOUD

Introductie	3
A. De museumcollectie	5
Doelgroepen	5
SWOT analyse	6
Uitbreiding Romeinse Tijd	7
Doelstellingen	8
De Romeinse tijd in Nederland	8
Romeinse Castellummuur	8
Technische gegevens voor de reconstructie van de castellummuur	9
Romeins schip / Zwammerdam	9
Technische gegevens voor de reconstructie van het Romeinse schip	10
Woonblok / winkelstraat - Forum Hadriani	10
Technische gegevens voor de reconstructie van het woonblok	10
Uitbreiding Vroege Middeleeuwen/Karolingische tijd - Vikingen	121
Doelstelling	12
De vroege middeleeuwen	12
Woonstalhuis De Dog	12
Technische gegevens voor de reconstructie van het woonstalhuis	13
Kerk – Smalle Ee	13
Technische gegevens voor de reconstructie van de kerk	13
Percelering en steigerwerken	13
Technische gegevens voor de reconstructie van percelering en steigers	14
Twee Vikingschepen	14
Technische gegevens voor de reconstructie van de Vikingschepen	14
Uitbreiding Middeleeuwen/Veertiende eeuw	15
Doelstelling	16
De veertiende eeuw in Holland	16
Huis de Roos	16
Technische gegevens voor de reconstructie van Huis de Roos	16
Handelsschip (kogge)	18
Technische gegevens voor de reconstructie van de kogge	18
B. Uitbreiding Museumpark: Accommodaties en Terreinindeling	19
Introductie en Visie Museumpark Archeon	19
Actuele regionale en (inter)nationale ontwikkelingen	21
Herinrichting parkterrein	22
Prehistorie verplaatsen	23
Entreegebied	23
Verblijfsaccommodatie	24
Romeins hotel	25
Lodges	25
C. Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum	26
Doelstelling	27
Gebouw en collectie	28
Literatuurlijst	29

DOELGROEPEN

Recreatief bezoek	Educatief bezoek	Specialisten
↪ Dagjesmensen & toeristen	↪ Basisscholen Nederland en België	↪ Ambachtslieden
↪ Kinderen/Jongeren	↪ Speciaal onderwijs	↪ Re-enactment en Living History groepen
↪ Volwassenen	↪ Voortgezet onderwijs op ieder niveau	↪ Academici (archeologie, antropologie, klassieke oudheid, geschiedenis, kunstgeschiedenis etc.)
↪ Ouderen	↪ Middelbaar en hoger Nederland en België	↪ Liefhebbers van bouwhistorie en Romeinse scheepsbouw
↪ Camping- en vakantiegasten	↪ beroepsonderwijs	↪ Onderzoekers
↪ Bezoekers van evenementen	↪ Universiteiten	
↪ Bedrijfsuitjes	↪ Dagopvang	
↪	↪ Speciale instellingen	

Archeon zag de bezoekersaantallen groeien met de start van de Museumkaart na 1 juli 2016. Hiermee veranderde ook de samenstelling van het Archeonpubliek aangezien Museumkaarthouders gemiddeld wat hoger zijn opgeleid.

Door de 'hands-on'-collectie is Archeon ook bijzonder toegankelijk en aantrekkelijk voor bezoekers met een fysieke of verstandelijke beperking.

Jaarlijks merken wij een toename van het aantal binnen- en buitenlandse toeristen in het museumpark, die vanuit hun vakantieverblijf in de Randstad of aan de Noordzeekust een dag in Archeon besteden. Het hier verder verkennen van de Nederlandse cultuur wordt door vele bezoekers als verrijkend ervaren, en regelmatig biedt het inzicht in de bouwhistorie en vroegere gebruiken van Nederland een aangename sensatie van herkenning bij bezoekers uit alle delen van de wereld.

SWOT ANALYSE

Krachten

- Archeon is zeer centraal gelegen in het Groene Hart en goed bereikbaar met fiets, auto en OV. De vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag alsmede de nationale lucht haven Schiphol en Rotterdam & The Hague Airport bevinden zich op 30 minuten afstand.
- Archeon presenteert het materieel en immaterieel erfgoed van Nederland met een uitgebreide en diverse collectie van reconstructies en authentieke objecten en verhalen.
- Archeon presenteert aan iedere doelgroep een breed scala aan aspecten van onze vroegste geschiedenis.
- Archeon is ervaren in recreatief en educatief ondernemerschap.
- Archeon is een geregistreerd museum, toegankelijk met Museumkaart.
- Archeon werkt samen met lokale en provinciale overheden, evenals met verschillende (inter)nationale organisaties.
- Deelname aan EU projecten als Delphy en Open Arch.
- De medewerkers zijn gemotiveerd en deskundig (overwegend HBO/WO denkniveau).
- Bezoekers kunnen het verleden echt beleven en aanraken.
- Archeon wordt actief ondersteund door de Vereniging Vrienden van Archeon, met een solide eigen vermogen, waarbinnen honderden vrijwilligers actief zijn.

Optimale benutting

- Archeon zal aan iedere doelgroep specifieke programma's bieden op maat.
- Het samenspel van authentieke objecten en reconstructies zal optimaal worden benut bij de educatie van bezoekers.
- Archeon zal zijn museale status inzetten om kennis te vergroten en te delen.

Zwaktes

- Archeon is -nog- niet het hele jaar geopend.
- De bezoekersaantallen zijn afhankelijk van het weer. Dat heeft gevolgen voor de planning en inkomsten.
- Optimalisering van de personele bezetting is een dagelijkse uitdaging van de organisatie.
- Archeon grenst aan een woonstedelijk gebied.

Oplossing

- Met de deelname aan de Museumkaart is hele jaar openstelling haalbaar.
- Er wordt gekeken naar mogelijkheden om Archeon het hele jaar door te openen. Dit middels tentoonstellingen, hetgeen door de museumstatus haalbaar is geworden.
- Door vrijwilligers in te zetten zal ook op rustige dagen het park goed bezet zijn.
- Archeon zal goed contact onderhouden met de woonwijk.

Kansen

- Er is een toenemende interesse voor de lokale en regionale cultuur en geschiedenis.
- Belangstelling voor archeologie neemt toe, waardoor de oude geschiedenis gemakkelijker onder te aandacht van algemeen publiek te brengen is. De recreatieve, informatieve en educatieve omgeving van Archeon biedt een uitgelezen kans om die belangstelling te voeden en bezoekers te enthousiasmeren voor archeologie en de Romeinse Limes.
- Archeon bereikt veel schoolgaande jeugd, wat mogelijkheden schept voor een 'rijkere' nationale educatie.
- De clustering van culturele attracties biedt een mooie combinatie voor bezoek en samenwerking.
- Door zijn expertise in erfgoedpresentatie kan Archeon optreden als een internationaal voorbeeld.
- Veel partijen willen de Zwammerdamschepen terughalen en exposeren in de regio.
- Door de UNESCO Werelderfgoed nominatie is er veel aandacht voor ons Romeinse verleden.
- De vrijetijds- en museumsector groeien.
- Alphen aan den Rijn is bezig zich te profileren binnen het Groene Hart als een duurzame gemeente.
- Alphen aan den Rijn noemt Archeon in haar city-marketing plannen.

Optimale benutting

- Archeon zal zich ook richten op de lokale doelgroep in haar marketing. Dit bv. middels het organiseren van een Open Dag voor Alphenaren.
- In de externe communicatie zal de combinatie van authenticiteit en beleving goed naar voren worden gebracht.
- De invoer van de Museumkaart zal grootschalig worden aangekondigd.
- Om Romeinse scheepsresten te presenteren zal Archeon zich inzetten een Romeins Scheepvaartmuseum te ontwikkelen.
- Archeon sluit zich aan bij de duurzaamheidsplannen van het Groene Hart.
- Door actief erfgoedprojecten in het kader van de Limes aan te gaan, zal Archeon een bijdrage leveren aan de UNESCO nominatie.
- Door bij specifieke doelgroepen de aandacht te vragen voor passende thema's (bv. de Limes), zal deze doelgroep eerder naar het museumpark gehaald kunnen worden.
- Archeon sluit zich aan bij internationale samenwerkingen om zijn kennis en competenties te delen.

Bedreigingen

- De concurrentie op de vrijetijdsmarkt is hevig.
- Constante bezuinigingen in de cultuursector hebben nadelige gevolgen voor musea.
- Lange termijn (10 jaar +) uitbreiding vraagt aandacht voor mogelijkheden.

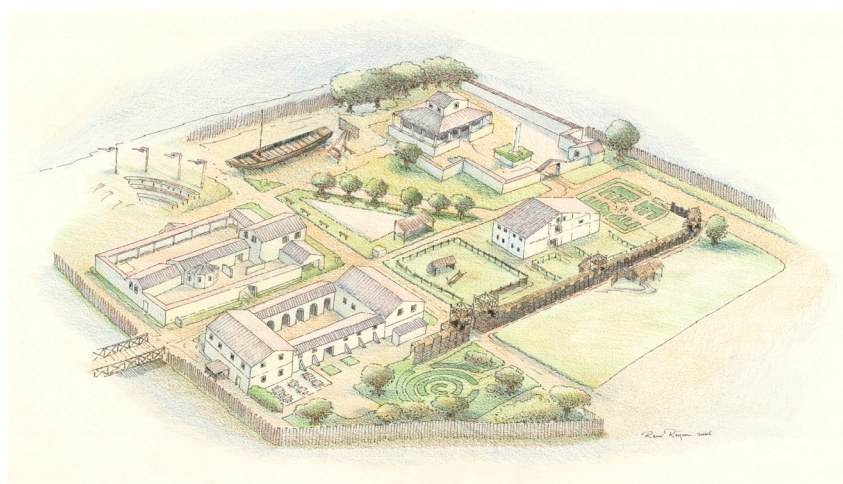
Oplossing

- Archeon zal zich profileren op een unieke wijze.
- Archeon is in overleg met Gemeente Alphen aan den Rijn i.v.m. de uitbreidingsmogelijkheden.

Uitbreiding Romeinse Tijd

De afbouw van reconstructie van de Alphense Romeinse castellum muur (boven). De eerste winkelstraat in het Romeinse Voorburg Forum Hadriani (midden) en voorbeeld van Romeins winkel pand (onder)

3D reconstructie van de woonhuizen met winkels langs de hoofdstraat van Forum Hadriani.
TEKENING MIKKO KRIEK

- + Castellummuur
- + Zwammerdam
- + Forum Hadriani woonblok / winkelstraat

Doelstelling deelcollectie Romeinse tijd

De primaire doelstelling is het inzichtelijk maken van diverse aspecten van ons Romeinse verleden aan een breed publiek doormiddel van educatieve middelen, live overdracht en reconstructies. Deze reconstructies betreffen modellen op ware grootte en van authentieke bouwmaterialen van bouwwerken die verloren zijn gegaan door de tand des tijds, welke uitsluitend nog via een dergelijke reconstructie toegankelijk en inzichtelijk kunnen worden gemaakt.

De Romeinse tijd in Nederland

In Archeon bevindt zich een Romeins limesdorp zoals dat in Nederland langs de Limes lag in het midden van de tweede eeuw van onze jaartelling. Het wordt Trajectum ad Rhenum genoemd. Hier wordt aan de hand van de gereconstrueerde gebouwen en door demonstraties van rituelen, gevechtsscenes en huiselijke tafereelen getoond hoe men zich het leven in de Lage Landen tijdens de Romeinse bezetting kan voorstellen. De nederzetting geeft een beeld van de interactie tussen Romeinse legionairs en de autochtone bevolking. Dit contact resulteerde in de Lage Landen onder meer in de typische Gallo-Romeinse architectuur en de verering van de godin Nehalennia.

De collectie bouwwerken omvat tot heden een herberg, een badhuis, een arena, een tempel, een domus, een rijnaak en een deel van een castellummuur. Hierdoor worden met name de thema's van reizen, wonen, gevechtsspelen en religie onder de aandacht gebracht. Het voorliggende Masterplan voorziet in een versterking van het maatschappelijke aspect van het grensdorp, door meer te focussen op de resultaten van de opgravingen van Forum Hadriani, bij Voorburg, waarbij een dergelijke nederzetting in verrassende volledigheid tevoorschijn kwam, inclusief een woonblok waarin waarschijnlijk een complete winkelstraat was gevestigd. Voorts voorziet het Masterplan in de aandacht voor de zeer belangrijke binnenvaart van de Romeinen rond de Limes, via de verwerving van een reconstructie van een Romeins schip. Dit komt tevens terug in het plan voor het Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum.

Doordat bezoekers zelf kunnen deelnemen aan rituelen, exercities en gebruiken, en ze bijvoorbeeld kunnen shoppen in een echte Romeinse winkelstraat, is de ervaring met de Romeinse tijd, die mogelijk wordt gemaakt via de collectie van Archeon, onvergelijkbaar met welk ander medium ook. Via de reconstructies in museumpark Archeon wordt het mogelijk om het belang en de betekenis van de archeologische vondsten (die anders op velen misschien een wat stoffige indruk maken) op enthousiasmerende wijze in een helder licht te stellen voor een breed publiek.

ROMEINSE CASTELLUMMUUR

De bouw van de Romeinse Castellummuur betreft een uitbreiding van een eerder gebouwd gedeelte. Toen werd in hout gebouwd, het nieuwe deel wordt van steen.

Reeds voor het Masterplan 2011 is in Archeon een gedeelte van een Romeinse Castellummuur gereconstrueerd, op basis van het onderzoeksrapport van R.P.J. Kloosterman en M. Polak (Axiliaria, Radboud Universiteit Nijmegen, 2006) Daarbij is uitgegaan van de plattegrond van de oudste bouwfase van het castellum van Alphen aan den Rijn (40-69/70 na Chr.), aangevuld met de resultaten van het archeologisch onderzoek naar de castella van Valkenburg uit dezelfde periode.

De bouw van forten en vestingmuren verliep doorgaans in verschillende bouwfases. In eerste instantie werd in hout gebouwd, maar na verloop van tijd werden veel onderdelen in steen opgetrokken.

De eerste fase bestond uit dubbelgepunten houten staken die voor een wal en greppel werden geplaatst. Permanente forten werden voorzien van een meer duurzame muur. Men begon met het bouwen van een houten structuur, die werd omvat met wat er was: puin, takken, turfblokken of grasplaggen. Een volgend stadium was de zogeheten boxwall, een constructie van twee stevige houten wanden waartussen eventueel puin gestort kon worden. Nog sterker werd de vesting door een stenen muur. In Nederland moesten stenen worden geïmporteerd, aangezien hier geen natuursteen voorhanden was. Wanneer een houten muur vervangen werd door een stenen exemplaar en delen van de muur tijdelijk verdwenen, ontstond het risico dat de verdediging gaten vertoonde. Om deze reden bouwde men volgens de zogeheten gordijnmethode: men bouwde de nieuwe stenen muur voor en achter de houten constructie en vulde de ontstane ruimte weer op met puin.

Bovenop de muur werd een weergang aangelegd, een looppad langs de binnenzijde van de muur.

Nigrum Pullum en Albaniana waren onderdeel van de noordelijke rijksgrens, de Limes. De castella vormden samen met de castra, wachttorens en de rivieren een langgerekte beschermingslinie. Aanvallen van Germaanse stammen werden gevreesd en konden door de Limes voorkomen worden of afgeslagen. De barbaarse aanvallen richtten zich onder meer op de transporten van begeerlijke goederen uit het zuiden, die de Romeinen aanvoerden over de Rijn en de Maas. Doordat de forten en wachttorens op regelmatige afstand van elkaar waren gebouwd, konden legionairs die bovenop stonden met elkaar communiceren door middel van lichtsignalen of kleurige vlaggen.

TECHNISCHE GEGEVENS VOOR DE RECONSTRUCTIE VAN DE CASTELLUMMUUR

Bij opgravingen in het stadshart van Alphen aan den Rijn zijn goed bewaard gebleven resten ontdekt van het Romeinse Castellum Albianiana. Ook in Zwammerdam lag een Romeins legerkamp: Nigrum Pullum. Alphen aan de Rijn is daarmee de enige gemeente in Nederland met twee Romeinse legerkampen binnen haar grenzen. Tijdens grondwerkzaamheden in Alphen aan den Rijn werd een fragment van een kalkstenen plaat aangetroffen. De inscriptie maakte duidelijk dat hier de door ouderdom vervallen vestingmuur en -poort door keizer L. Septimus Severus Pius Pertinax (193-211 na Chr.) opnieuw waren gebouwd. Dit object bevindt zich in de vaste opstelling van het Archeologiehuis Zuid-Holland.

Bij de tweede fase van de realisatie van de reconstructie van de castellummuur voor het Romeinse limesdorp Trajectum ad Rhenum in Archeon, wordt gestreefd naar het tonen van een voortschrijdende bouwfase uit de Romeinse geschiedenis, in steen. Bijvoorbeeld de nieuwbouw die keizer L. Septimus Severus Pius Pertinax liet uitvoeren, inclusief een reconstructie van zijn kalkstenen plaquette met inscriptie.

De basis van de stenen muur is, afhankelijk van de hoogte, 6 tot 11m breed. Het talud op de wal aan de binnenzijde van de muur kan bij gelegenheid gebruikt worden bij wijze van tribune. Om de bouwwijze te verduidelijken, kan het binnenwerk open gelaten worden, net zoals dat bij de houten muur is gedaan die dateert uit het eerdere stadium van het plan.

Een voorbeeld voor de stenen muur kan gevonden worden in de opgravingsresultaten uit Voorburg. Hier werden de resten van een stenen muur en stenen toegangspoort aangetroffen. De breedte van de poort was ongeveer 13,5 m en de muur moet ongeveer 5,5 m hoog zijn geweest. Opmerkelijk is dat ter plaatse een dubbele ondiepe gracht voor de muur lag, waarin geen water stond. Aan de binnenzijde was de muur voorzien van een stevige aarden wal met talud.

Tijdens de bouw kan de constructie van de Romeinse vestingmuur worden gekoppeld aan een educatief project. De Romeinen hadden verschillende oplossingen voor verschillende bouwkundige problemen. Deze problemen en hun Romeinse oplossingen kunnen op een interactieve manier inzichtelijk worden gemaakt. Gegevens en vondsten uit de provincie Zuid-Holland en met name vondsten uit de directe omgeving van Alphen aan den Rijn dienen daarbij als uitgangspunt.

Er bestaan reeds op enkele plaatsen in Europa reconstructies van Romeinse fortmuren, maar nog nergens wordt een beeld gegeven van de verschillende bouwfasen van de Romeinse vestingmuren, zoals dat waarin dit Masterplan voorziet. Met een dergelijk bouwwerk zal Archeon een uniek object aan zijn collectie toevoegen.

ROMEINS SCHIP - ZWAMMERDAM

De reconstructie van Zwammerdam 6, een platbodemschip dient gerestaureerd te worden. In 2015 is met steun van het Limes-project bij dit schip een overkapping gebouwd. In 2024 is door de gemeente een bedrag vrijgesteld om een nieuw vrachtschip te bouwen.

Het betreft een 'corbita'- vrachtschip, waarmee tot honderd ton lading kon worden vervoerd. De Romeinen vervoerden allerlei goederen vanuit Zuid-Europa naar de grensposten in het noorden via de grote rivieren. De enorme platbodems voeren met zeilen of op trekkracht vanaf de oever. Na het lossen werden grote schepen waarschijnlijk als bouw materiaal gebruikt.

TECHNISCHE GEGEVENS VOOR DE RECONSTRUCTIE VAN HET ROMEINSE SCHIP

Bij Zwammerdam nabij Alphen aan den Rijn zijn diverse schepen aangetroffen bij archeologisch onderzoek, waarvan drie vrachtschepen van resp. 23m, 34m en ruim 20m lengte (Aangeduid als Zwammerdam 2, 4 en 6). Op dezelfde locatie werden ook drie boomstamkano's gevonden in het bodemarchief, van resp. 7m, ruim 10m en 5,5m lengte (Aangeduid als Zwammerdam 1, 3 en 5). Het reeds aanwezige schip in de collectie van Archeon is gebaseerd op Zwammerdam 6.

WOONBLOK / WINKELSTRAAT - FORUM HADRIANI

De reconstructie van een bouwblok met verschillende woningen-werkplaatsen en een daarvoor liggende galerij, biedt de mogelijkheid voor een tot op heden nog niet gerealiseerde kwaliteit in het Museumpark Archeon, die echter bij vele bezoekers zeer helder tot de verbeelding zal spreken: die van de winkelstraat. *De winkelstraat als lint van te ontdekken neringen en activiteiten, waar de bezoeker zich al dolend en speurend doorheen beweegt in een belevingsmix van sociaal verkeer en de jacht op mooie of bijzondere koopwaren of diensten. De dorpen langs de Limes fungeerden als centrum van burgerlijk leven in de nabijheid van de militaire regio met wachttorens en grensposten. In zo'n nederzetting kwam lokale bevolking in contact met legionairs en er werd gehandeld. Vrije tijdsbesteding vormde een belangrijke component van de activiteiten in het dorp. Denk aan herbergen, badhuizen, snackbars, winkelstraten, galerijen om te flaneren, bordelen en natuurlijk de arena. De bebouwing van dergelijke dorpen had een dichte structuur.* Om de beleving van het Romeinse Limesdorp in Archeon te optimaliseren, is bebouwing van het open veld dat tegenover de Romeinse herberg ligt, een belangrijke stap. Uit onderzoek in Voorburg blijkt dat de hoofdstraat van Forum Hadriani ook een tegenover de herberg gelegen bouwblok vertoonde, al was de herberg aldaar van een wat kleinere omvang dan die in het Archeon, welke een reconstructie is van een grote herberg die bij archeologisch onderzoek in Nijmegen werd ontdekt.

TECHNISCHE GEGEVENS VOOR DE RECONSTRUCTIE VAN HET WOONBLOK

Het woonblok wordt gereconstrueerd naar de opgraving in Voorburg, waar een deel van het Romeinse Limesdorp Forum Hadriani in uitzonderlijk complete vorm is ontdekt bij archeologisch onderzoek.

Het bouwblok bestaat uit een rij van vijf huizen met een lengte van totaal 32,5 m, met op dezelfde rij een zesde huis erbij, dat vrijstaand was, één perceel van het bouwblok af staand. Achter de 14,8 m diepe huizen bevonden zich 22,2 m diepe tuinen. Deze zouden slechts deels kunnen worden gereconstrueerd, aangezien de ruimte ter plaatse beperkt is.

Aan de voorkant van de huizen wijzen de resten op een voor het bouwblok staande porticus (galerij), die grensde aan de straat. Daardoor ontstaat de sfeervolle winkelstraat-achtige aanblik.

In de verschillende eenheden worden authentiek Romeinse functies ondergebracht, zoals een klaslokaal, een snackbar, een luxe kantoor en winkeltjes.

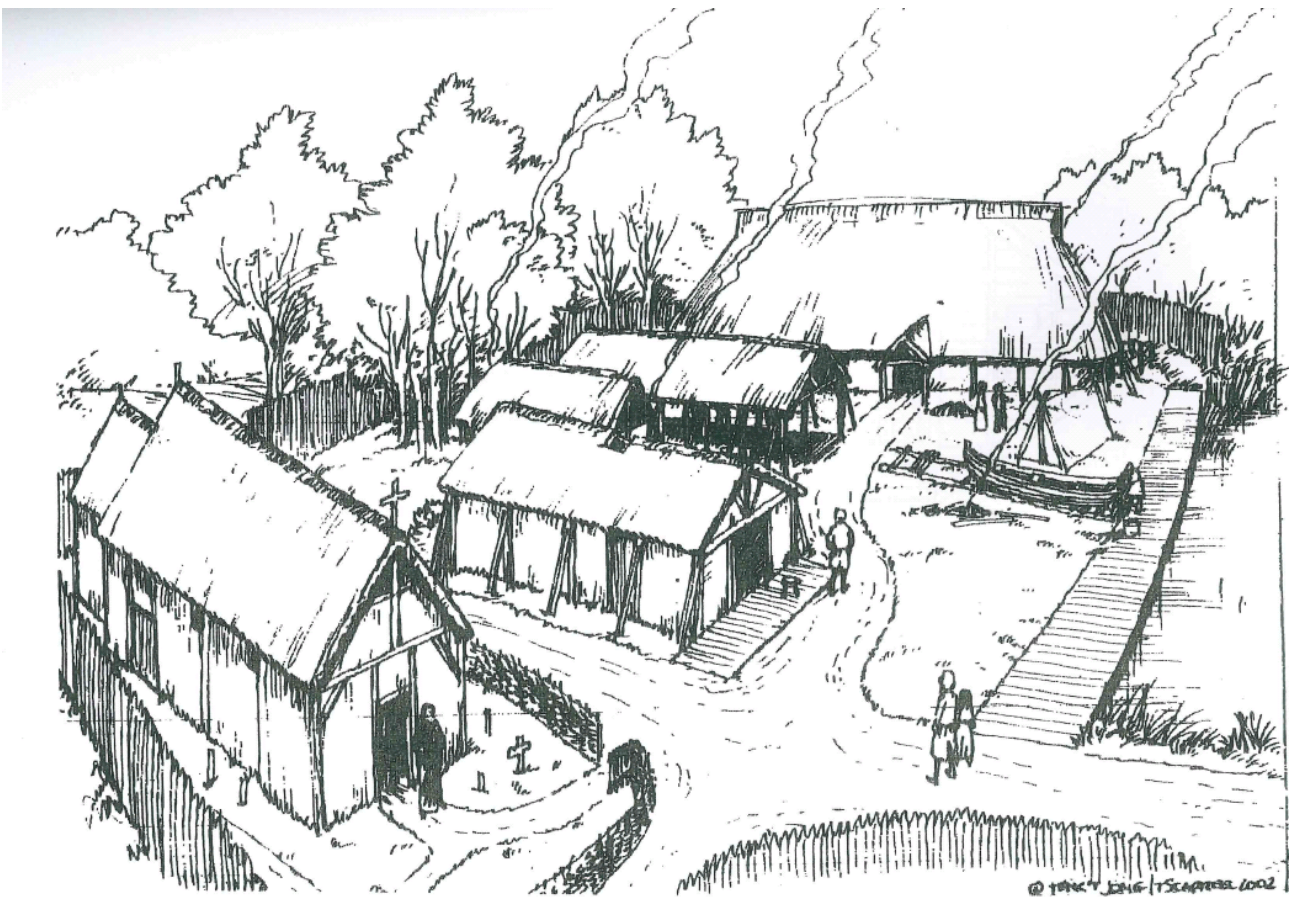
De tuinen kunnen worden ingericht met moestuin, waterput, afvalgaten, vijver en wc, volgens de resultaten van het bodemonderzoek in Voorburg.

Uitbreiding Vroege Middeleeuwen

Vikingen

Karolingische tijd (8e t/m 10e eeuw)

+Woonstalhuis – De Dog

+Kerk – Smalle Ee

+Percelering & steigerwerken

+Twee Vikingschepen

Doelstelling deelcollectie Vroege Middeleeuwen

De primaire doelstelling is het inzichtelijk maken van diverse aspecten van ons middeleeuwse verleden aan een breed publiek doormiddel van educatieve middelen, live overdracht en reconstructies. Deze reconstructies betreffen modellen op ware grootte en van authentieke bouwmaterialen van bouwwerken die verloren zijn gegaan door de tand des tijds, welke uitsluitend nog via een dergelijke reconstructie toegankelijk en inzichtelijk kunnen worden gemaakt.

Het streven is om een visueel afgesloten vroegmiddeleeuws gedeelte te realiseren binnen het museumpark waarbij de bouwwerkzaamheden op een zo authentiek mogelijke manier worden uitgevoerd, met de indertijd gebruikte materialen, werktuigen en technieken.

De vroege middeleeuwen

De vroegmiddeleeuwse periode was een tijdperk met belangrijke ontwikkelingen. Deze periode (750-1000 n. Chr.) wordt ook aangeduid als de Karolingische periode of Vikingtijd. De eerste steden ontstonden in deze tijd, van waaruit handel werd gedreven over heel Europa en ver daarbuiten. De komst van het christendom en de invallen van Vikingen zijn andere ontwikkelingen die grote invloed op de vroege samenleving hebben gehad.

De vroegmiddeleeuwse nederzetting in Archeon, met enkele gebouwen rondom de reconstructie van een koopmanshuis, biedt een afspiegeling van een handelsnederzetting uit de achtste of negende eeuw. De gedachten gaan hierbij onherroepelijk uit naar Dorestad, de beroemde handelsplaats uit deze periode.

De kleine nederzetting doet echter ook denken aan het Zuid-Hollandse Rijnsburg, waarover vanuit historische en archeologische bronnen redelijk wat bekend is. De oude nederzetting van Rijnsburg – Rodulfusheim – ontstond op de zuidoever van de getijderekree, de Vlietloop, die uitkwam op de monding van de Oude Rijn. In de negende of tiende eeuw werd er een kapel gebouwd, die door schenkingen van een zekere heer Radulfus kon blijven voortbestaan en die het centrum vormde van de christianisering ter plaatse. De nederzetting vormde waarschijnlijk een vrijplaats onder adellijke bescherming, waar zowel ambachtslieden als kooplui emplooi vonden. De nabij de kerk gelegen hutkom, die in Archeon is gereconstrueerd, werd vermoedelijk gebruikt als een werkplaats waar glazen kralen werden vervaardigd.

De nederzetting zal uitermate geschikt zijn om de te ontvangen groepen actief te betrekken bij het leven en werken in de vroege middeleeuwen, via Doe-routes tijdens en na de bouwperiode. Na afronding van het bouwproject kan dit bijvoorbeeld in de vorm van (reconstructies van) vroegmiddeleeuwse ceremonies, feesten en rechtspraken, waardoor de leefwijze en gebruiken van onze verre voorouders op een aansprekende wijze onder de aandacht kunnen worden gebracht.

Doordat bezoekers zelf kunnen deelnemen aan ceremonies en gebruiken, is de ervaring met de vroege middeleeuwen, die mogelijk wordt gemaakt via de collectie van Archeon, onvergelijkbaar met welk ander medium ook.

WOONSTALHUIS – DE DOG

Het belangrijkste huis in de nederzetting wordt een middelgroot woonstalhuis van ca. 20 m lengte.

Het onderzoek dat ten grondslag ligt aan dit huis bestaat uit gedeeltes die zijn aangetroffen op verschillende plaatsen in Nederland.

Uit het agrarische gedeelte van Dorestad zijn enkele complete huisplattegronden bekend uit archeologisch onderzoek. Uit onderzoek in West-Nederland is een woonstalhuis bekend, dat in typologisch opzicht juist vóór het 'type Dorestad' te plaatsen is (ca. 500-700 na Chr.). De huisplattegronden uit West-Nederland wijken op een aantal punten af van de Drentse en Dorestadse huistypen. Zo kennen ze doorgaans slechts één paar tegenover elkaar liggende ingangen in plaats van twee. Het aanbrengen van een stalingang in de korte zijde is eveneens een vaste gewoonte in het Hollandse kustgebied. Dubbele wandpalen lijken er vaker te zijn toegepast. De meest complete plattegrond van een dergelijk woonstalhuis is opgegraven in Uitgeest-De Dog, een Noord-Zuid georiënteerd eenschepig gebouw, dat is gedateerd op 675-725 na Chr. Deze plattegrond wordt als uitgangspunt aangehouden.

De draagconstructie van het woonstalhuis kenmerkt zich door het gebruik van 'dubbelstijlen'. Dit houdt in dat enige paren van twee dicht bij elkaar staande palen het gebouw zijn gebint geven. De binnenste stijlen ondersteunen de horizontale koppelbalk, de buitenste zorgen voor stabiliteit. In de loop van de tijd komt bij deze constructie de buitenste stijl steeds verder buiten de wand te staan. Aanvankelijk nog in een verticale stand, later ook schuin als schoor. Omdat de verplaatsing van de buitenstijl in het midden van het huis het grootst was, ontstond een bootvormige plattegrond.

TECHNISCHE GEGEVENS VOOR DE RECONSTRUCTIE VAN HET WOONSTALHUIS

Het woonstalhuis De Dog heeft een lengte van 22,5 m en is 6,20 m breed, het vloeroppervlak bedraagt 140 m². De wanden staan in segmenten in een standgreppel en ze hebben een basis van vlechtwerk. Restanten van een drupgoot markeren de positie van de daklijn, ongeveer een meter buiten de wand. Een dak met schildeinden lijkt voor de hand te liggen. Opvallend is dat de wandpalen, die de vlechtwerkwand begeleiden, zich duidelijker aftekenen in het middendeel van het huis. Dit zou een aanwijzing kunnen zijn dat zich hier een zolder bevond, die wat dieper gefundeerde wandpalen noodzakelijk maakte.

Op de grens tussen het woon- en het stalgedeelte bevinden zich twee tegenover elkaar liggende ingangen. Aan de zuidoostzijde is een derde ingang, die uitkomt op een aparte ruimte. Naar analogie met andere vindplaatsen bevond zich waarschijnlijk ook een ingang in de noordgevel, waar het stalgedeelte was, maar door latere verstoringen is dat niet zeker.

Het interieur van het gebouw is verdeeld in drie vertrekken. Ten noorden van de tegenover elkaar liggende ingangen kan een stalgedeelte worden verondersteld van 7,30m lengte, zodat het staldeel 45 m² beslaat. Resten van stalboxen zijn bekend uit andere plattegronden.

Het middengedeelte is het grootst, 10m lang, en fungeerde waarschijnlijk als woon- of werkruimte. Twee zware palen in het zuidelijke deel geven een doorgang aan naar de derde ruimte, welke bovendien een eigen deuropening naar buiten kent. Dit vertrek wordt wel geïnterpreteerd als een aparte werk- of opslagruimte, of ook als een ruimte voor bepaalde familiekwesities

Voor details van de verdere inrichting van het woonstalhuis kan teruggerepen worden op verschillende andere opgravingsresultaten. Het schoolvoorbeeld is het archeologisch onderzoek in Feddersen Wierde in Noord-Duitsland, waar een terp is opgegraven met bewoningsporen uit de eerste tot en met de vijfde eeuw. Door de goede bewaarcondities aldaar werden vele houten constructiedetails gespaard van bederf. Stalboxen, haardplaatsen, ingangspartijen, plankieren, slaapkooien en andere binnenindelingen konden hierdoor goed worden bestudeerd.

KERK – SMALLE EE

Een houten kerk uit de periode van christianisering van de Lage Landen.

Overblijfselen van houten kerken, die met zekerheid uit de Karolingische periode stammen, zijn in Nederland zeldzaam. Van de meeste opgegraven resten is alleen duidelijk dat ze van vóór de oudste stenen fase van een kerk dateren. Dit biedt doorgaans niet meer dan een ruime datering tussen de 9e en de 12e eeuw. Gebleken is dat de plattegronden van deze godshuizen nauwelijks verschillen van die van een woonstalhuis. Kenmerkende verschillen met woonstalhuizen zijn bijvoorbeeld de oriëntatie, de plaatsing van de toegangen en de aanwezigheid van een afgescheiden koor. Voor reconstructie in Archeon wordt gekozen voor een kerkje met een versmald koorgedeelte, waardoor de functie van het gebouw voor de bezoeker van buitenaf is te raden.

Dergelijke kerken zijn in Nederland in de bodem onder meer aangetoond in Norg, Baarle Nassau, Gemonde II en Smalle Ee, waarvan de laatste vanwege de meest complete plattegrond de beste kandidaat is voor de collectie van het Archeon en een positie in de gereconstrueerde vroeg-middeleeuwse nederzetting.

TECHNISCHE GEGEVENS VOOR DE RECONSTRUCTIE VAN DE KERK

De datering van de kerk is tiende of elfde eeuw. Het gebouw is Oost-West georiënteerd en in totaal 15 m lang, waarvan 5 m het koor. De breedte is 6 m, die van het koor 4,70 m. De eenschepige kerk heeft een totaal vloeroppervlak van 83,5m², waarvan 23,5 m² het koor betreft.

Aanwijzingen voor steunberen of buitenstijlen, die het dak mede ondersteunden, zijn niet aangetroffen. De draagwijze bestond waarschijnlijk uit een reeks 'gebinten', bestaande uit twee stijlen en een horizontale koppelbalk. Voor de verdere stabiliteit zullen schorende elementen noodzakelijk zijn geweest. Men kan ervoor kiezen een gedeelte van de kerk (bijvoorbeeld rond het koor) te voorzien van planken wanden. De rest van het gebouw kan in lemen vakwerk zijn opgetrokken. Een zadeldak lijkt het meest gangbaar. Als dakbedekking wordt uitgegaan van riet.

Aangenomen mag worden dat zich in ieder geval een ingang bevond in de westgevel en op basis van andere kerkplattegronden is de aanwezigheid van een extra ingang in de zuidwand niet onwaarschijnlijk. Net als bij woongebouwen zullen in het kerkje kleine vensteropeningen aanwezig zijn geweest, zoals bijvoorbeeld is vastgesteld bij de opgraving van Haus Meer.

Archeologische aanwijzingen voor het uiterlijk en materiaalgebruik van dergelijke gebouwen zijn er niet; of er meer aandacht aan bijvoorbeeld uiterlijke versieringen is besteed dan bij woonhuizen, is niet te zeggen. Van vroege houten kerkgebouwen uit Duitsland en Scandinavië is wel meer bekend. Veelal zijn deze gebouwd in zogenaamde Stabbau, een bouwwijze, die opvalt door het gebruik van zelfdragende constructies van in elkaar passende houten liggers en planken wanden, die in zijn vroegste vorm lijkt voor te komen vanaf de 6e eeuw. Hoewel vooral bekend uit Scandinavië, staat de herkomst van deze bouwtechniek niet vast. Aanwijzingen voor de toepassing voor vroege vormen van Stabbau in Nederland zijn bijvoorbeeld de verticale planken wanden bij Karolingische huizen in Kootwijk (Heidinga 1987, 53) en de hergebruikte funderingsplanken onder de houten kerk van Assendelft. Dit hergebruikte hout dateert op zijn vroegst uit de eerste helft van de 9e eeuw, ongeveer 170 jaar voor de datering van de kerk waaronder ze uiteindelijk terecht gekomen zijn. Omdat de Stabbau-techniek niet is teruggevonden bij de funderingen van de woonstalhuizen, wordt vermoed dat deze bouwwijze speciaal werd gereserveerd voor religieuze gebouwen.

PERCELERING EN STEIGERWERKEN

De aanleg van perceelmarkeringen en verschillende steigers, waarmee de woon- en leefsituatie uit de vroege middeleeuwen duidelijk wordt.

Perceelmarkeringen vormen een probaat middel om de vroegmiddeleeuwse nederzetting het karakter van een leefgemeenschap te geven waarin mensen samenleefden, verschillende functies bekleedden en activiteiten ontplooiden. Uit bronnen blijkt dat erfafscheidingen werden gebruikt. Binnen de percelen kan de aanplanting van authentieke gewassen een gevarieerd en verantwoord beeld opleveren.

TECHNISCHE GEGEVENS VOOR DE RECONSTRUCTIE VAN PERCELERING EN STEIGERS

De vondsten in Rijnsburg bieden voldoende gedetailleerde gegevens om uitspraken te doen over de wijze van percelering en de vorm daarvan. Het stuk oever was per huishouden of per activiteit verdeeld in ca. 15 m brede stroken, die van elkaar waren afgescheiden door vlechtwerkwanden die in een standgreppel van ca. 25 cm breed waren geplaatst waarin aangepunte paaltjes van zo'n 5 tot 10 cm dik waren geslagen met een tussenruimte van 20 tot 50 cm. Dicht opeenstaande paaltjes zonder vlechtwerk kwamen ook voor. In een ander geval lijkt men planken te hebben gebruikt, mogelijk voor een aaneengesloten schutting of ook voor een vlechtwerkwand.

Door de steigers wordt de aandacht gevestigd op de grote betekenis van de waterwegen als verkeersaders binnen de regio en binnen Europa: van de 7e tot halverwege de 9e eeuw was Dorestad één van de belangrijkste en grootste handelsplaatsen van Noordwest-Europa.

De opgravingen in het havengedeelte van Dorestad (Hoogstraat 1) geven een beeld van de ontwikkeling van de toegepaste steigerwerken. Een voor de vroegmiddeleeuwse nederzetting in Archeon geschikte vorm van steigers is te vinden in het beginstadium van de haven van Dorestad. In deze periode waren de open steigerwerken nog relatief smal, ca. 2 tot 3,5 m breed. Later zouden ze uitgroeien tot bijna 8 m breed en uiteindelijk opgaan in aangeplempte bekistingen.

TWEE VIKINGSCHEPEN

De verwerving van twee Vikingschepen om de handelsgeest tijdens deze periode te kunnen tonen.

Het vervoer over water was van levensbelang voor de Vikingen en schepen speelde een enorm grote rol in hun cultuur en religie. De schepen werden gebruikt als handelsschip of als oorlogsschip. Men bevoer het Scandinavische gebied en Noordwest-Europa, maar ook het mediterrane gebied, de Zwarte Zee en delen van Afrika.

Vikingschepen waren rank van vorm en hadden een kiel die naar voren en naar achteren omhoog doorliep, op de boeg soms uitmondend in een drakenkop. De schepen werden vooral gebouwd om kustwateren, fjorden en rivieren te bevaren, maar er werden ook zeewaardige vaartuigen gebouwd, waarmee zelfs de oceaan werd getrotseerd.

De scheepsbouw was gebaseerd op het gebruik van gespleten hout, veelal van eiken, in plaats van gezaagd, wat sterkere en taaiere planken oplevert. De planken werden overnaads op elkaar bevestigd, gebreeuwd en van boomteerolie voorzien. De schepen waren licht en oersterk.

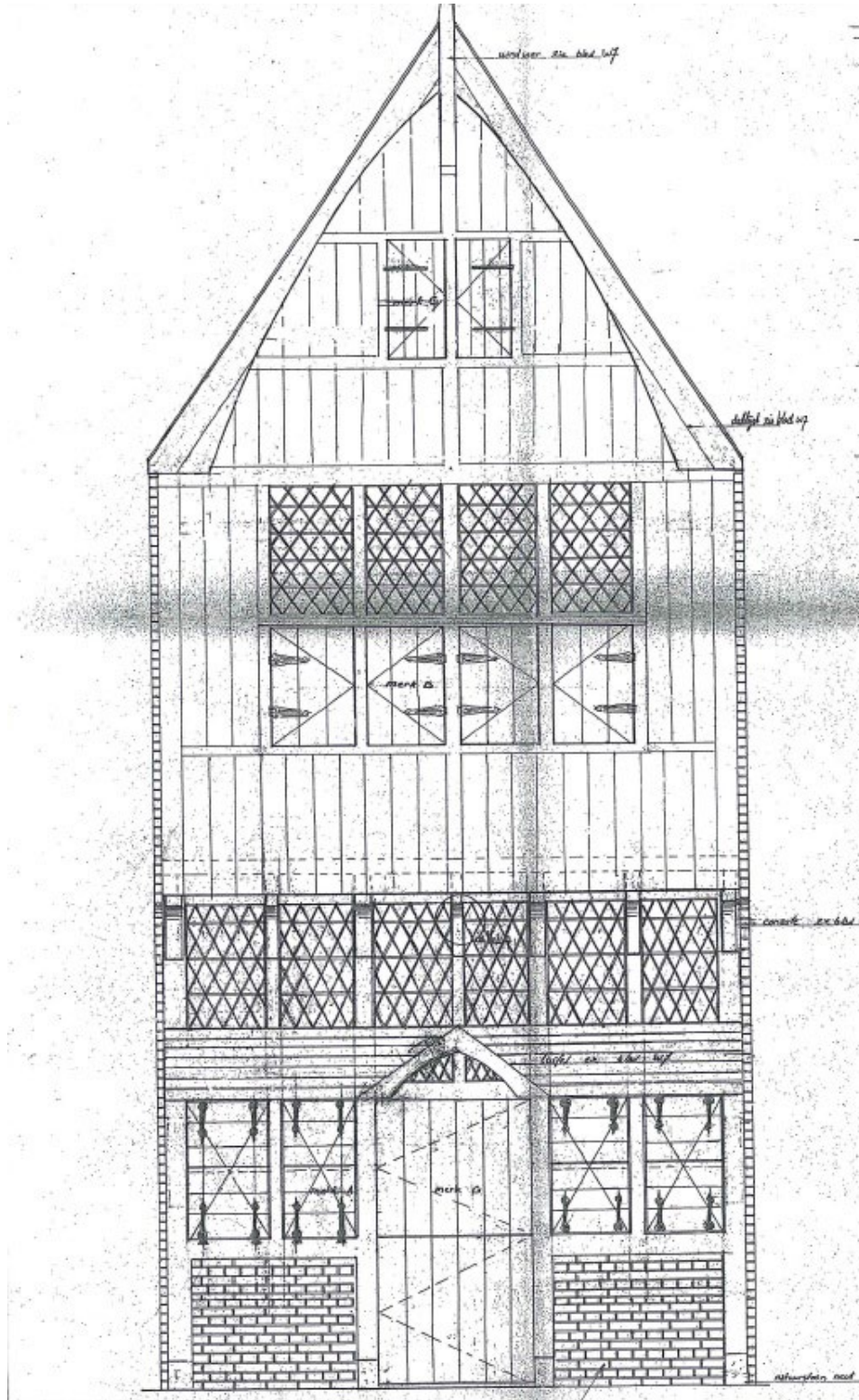
TECHNISCHE GEGEVENS VOOR DE RECONSTRUCTIE VAN DE VIKINGSCHEPEN

De reconstructies van dergelijke schepen voor het vroegmiddeleeuwse gedeelte van de collectie van Archeon zijn gebaseerd op archeologische vondsten. Hoewel Vikingschepen in allerlei formaten werden gebouwd, zijn vooral de grote exemplaren bewaard gebleven in het bodemarchief. Het meest beroemd is het negende-eeuwse Osebergschip (21 m x 5 m) uit de collectie van het Vikinghusetmuseum in Oslo. Dit schip maakte zijn laatste vaartocht als begrafenisschip voor twee rijke dames, van wie de overblijfselen van hun lichamen, kleding en sieraden aan boord werden gevonden. Het schip mat 21 m x 5 m, had een mast van ruim 9 m hoog en bood plaats aan 30 roeiers. Het zeil op dit schip was 90 m² groot. Een vondst in Utrecht in 1930 bracht een soortgelijk schip aan het licht. De resten van dit tiende-eeuwse Vikingschip (18 x 4 m) bevinden zich in de collectie van het Centraal Museum in Utrecht. De afmetingen zijn 18 x 4 m.

De reconstructie van de twee schepen voor de vroegmiddeleeuwse nederzetting van Archeon zal gebaseerd worden op Vikingschepen als deze, maar in een bescheidener formaat, geschikt voor de binnenvaart en passend in de collectie van het Museumpark Archeon.

Middeleeuwen Hollandse stad Gravendam

14^e eeuw

+Huis de Roos

+Handelsschip de Kogge

Doelstelling deelcollectie late Middeleeuwen

De primaire doelstelling is het inzichtelijk maken van diverse aspecten van ons middeleeuwse verleden aan een breed publiek doormiddel van educatieve middelen, live overdracht en reconstructies. Deze reconstructies betreffen modellen op ware grootte en van authentieke bouwmaterialen van bouwwerken die verloren zijn gegaan door de tand des tijds, welke uitsluitend nog via een dergelijke reconstructie toegankelijk en inzichtelijk kunnen worden gemaakt.

De veertiende eeuw in Holland

In Archeon wordt een stadsgedeelte getoond van een veertiende-eeuwse Hollandse stad, waarin ambachtelijke werkplaatsen nog domineren, maar waar de handelsgeest ook reeds is vertegenwoordigd. Deze ontwikkeling vond in Holland plaats in de veertiende en vijftiende eeuw. Het stadje in Archeon kreeg de naam Gravendam, het jaar is 1350.

De collectie bouwwerken omvat reconstructies van zaalhuizen uit de elfde tot dertiende eeuw, gebaseerd op diverse bodemvondsten. Daarnaast zijn er gereconstrueerde stadshuizen van meerdere bouwlagen, gebaseerd op bouwhistorisch onderzoek in panden in Utrecht en Edam die teruggaan op de veertiende en vijftiende eeuw. Deze gevarieerde collectie vertegenwoordigt de verschillende bouwfases in een stad, waarin de oudste huizen in de loop der tijd zijn verworven tot de minst aanzienlijke, terwijl de moderne stadsuitbreiding de luxere huizen toont van de rijkere ambachtslieden en eerste kooplieden.

Doordat bezoekers zelf kunnen deelnemen aan gebruiken, trainingen en technieken, is de ervaring met de late middeleeuwen, die mogelijk wordt gemaakt via de collectie van Archeon, onvergelijkbaar met welk ander medium ook.

HUIS DE ROOS

Het Huis De Roos voorziet in een uitbreiding van de collectie en een grotere differentiatie voor de bezoeker. Na voltooiing zal het gebouw gebruikt worden als huis voor een ambachtsman of koopman. Hierdoor zal er in de middeleeuwse stad van Archeon een extra educatieve locatie beschikbaar komen.

In de rijkere, moderne straat, de Herstrate, bevindt zich tot heden een open ruimte tussen het pand van de schoenmaker en dat van de schrijnwerker, waar plaats is voor een extra ambachtshuis.

Huis de Roos is een typisch middeleeuws Hollands stadshuis, vergelijkbaar met de grachtenpandjes die zo populair zijn bij toeristen, maar die slechts zelden toegankelijk zijn. In Archeon kan een gebouw als Huis de Roos herrijzen en aan een groot publiek de gelegenheid bieden om de middeleeuwse geschiedenis van de Hollandse stad te ontdekken.

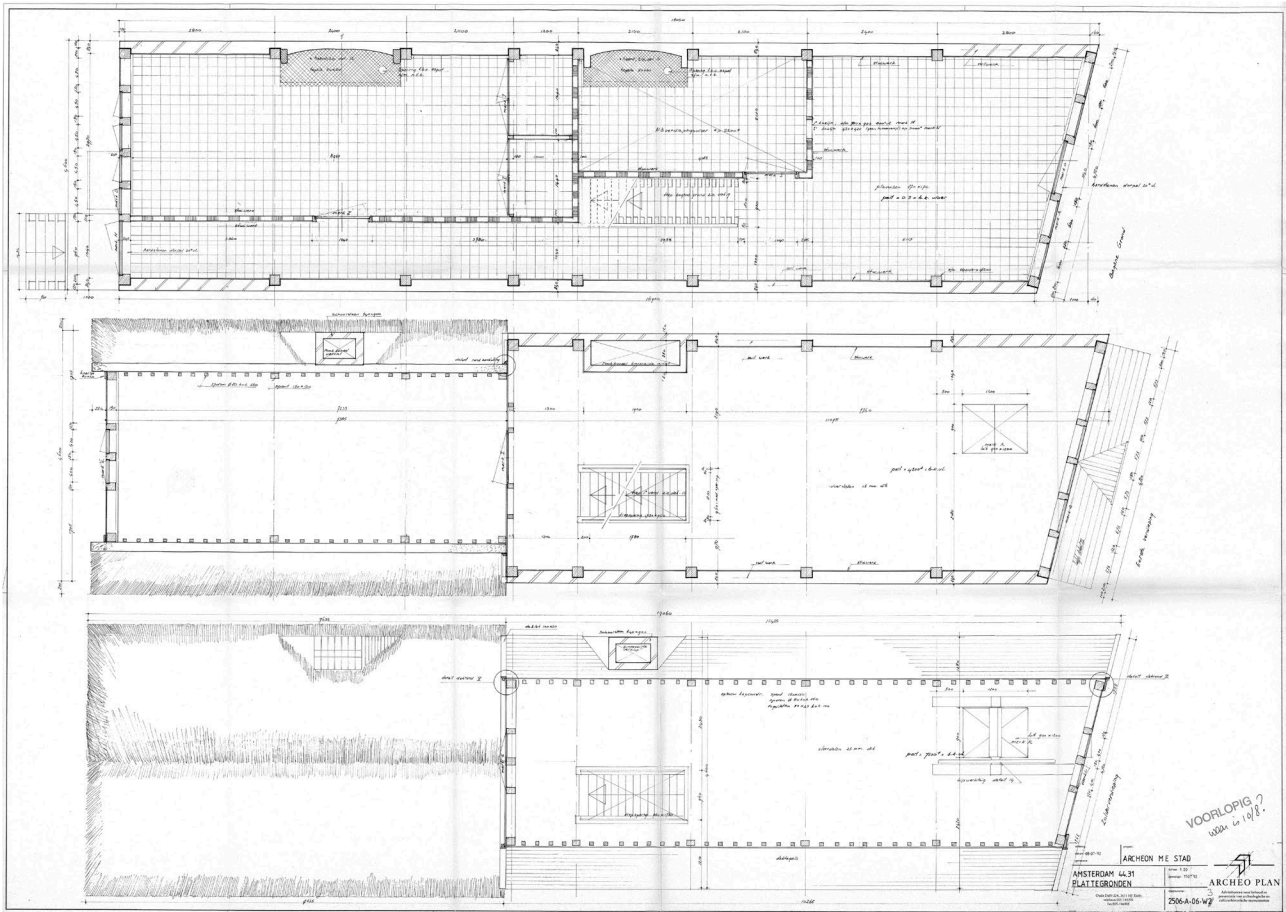
Tijdens de bouw van Huis de Roos zullen rondom de bouwactiviteiten educatieve activiteiten en presentaties plaats vinden, waarmee het publiek zich bewust kan worden van de details van bouwhistorie.

TECHNISCHE GEGEVENS VOOR DE RECONSTRUCTIE VAN HUIS DE ROOS

In de middeleeuwen was de Warmoestraat een van de twee hoofdstraten van Amsterdam. Hij heette toen Kerkstrate, omdat de hoofdkerk van de stad, de St. Nicolaas of Oude Kerk er vlak naast stond. De Paternostersteeg werd in die tijd de Kerksteigersteeg genoemd en liep, zoals de naam al zegt, af naar een steiger aan het water van de Amstel, dat daar Damrak heette. Dit gedeelte van de rivier werd in 1883 gedempt, onder andere vanwege de geplande en in 1898 gestarte bouw van de Beurs van Berlage, maar behield haar naam.

Volgens archiefonderzoek stond het huis er reeds in 1389. Toen kwam het voor het eerst in de bronnen voor als pas aangekocht bezit van en zekere Jan Dier Willemsz., die waarschijnlijk een geestelijke van de Oude Kerk was en die toen, al voor hij het kocht, in het huis woonde. De bouwkundige details van het nog voor een groot deel oorspronkelijke bouwskelet wezen op een bouw van na 1350, toen er vanwege de snelle groei van de stad ook aan de buitenkant van de dijk gebouwd werd. Archeologisch onderzoek in de grondlagen onder het huis toonde aan dat dit erf langs de Amstel niet lang na 1300 ten behoeve van bewoning is opgehoogd, hetgeen overeenkomt met de datering van huizen op andere plaatsen langs deze kant van het Damrak.

Uit de bronnen blijkt dat het huis halverwege de vijftiende eeuw De Roos heette, maar in het midden van de veertiende eeuw waren huisnamen nog niet zo gebruikelijk.

Bouwhistorisch onderzoek

De reconstructie van het Amsterdamse Het Huis de Roos is gebaseerd op een in 1966-67 verricht bouwhistorisch onderzoek aan de Warmoesstraat 98, een pand dat ten prooi viel aan de saneringen uit die periode en dat werd gesloopt. Daarbij vonden zowel bouwhistorisch als archeologisch onderzoek plaats. Huis de Roos (ook bekend onder de naam Warmoesstraat 98) was een zogenaamd 'hallenhuis' met verdieping en lage kelder en had daarbij een tegelijkertijd aangebouwd lager achterhuis, eveneens met een kelder. Aangezien de oever naar het water afliep kon het achterhuis alleen met een trapje bereikt worden en was de achterste kelder, die maar ca 1 meter onder de balken mat, waarschijnlijk slechts via een luik in de vloer toegankelijk. De voorste kelder was iets dieper. Het voorhuis had bakstenen zijwanden (baksteenformaat 25 x 13,5 x 5,5 cm) met een inwendig volledig houtskelet, waarvan de stijlen (verticale balken) opgenomen waren in het muurwerk over de twee verdiepingen. Het had, zoals gebruikelijk, ook een spantenkap met gordingen en sporen, alles van eikenhout. Het achterhuis was even breed als het voorhuis en had slechts één woonlaag en een zolder. Het had ook bakstenen wanden (baksteenformaat 22 x 10,5 x 4,5 cm) en een eveneens inpandig, volledig houtskelet en houten kap. Het skelet bestond uit negen volledige zogenaamde 'korbeelstellen' waarop moer- en kinderbalken lagen, bij het voorhuis waren die dubbel.

Voor- en achtergevel waren van eikenhouten stijl- en regelwerk met beplanking en gedeeltelijk van glas-in-lood en gedeeltelijk van luiken voorziene vensters. Het huis stond niet geheel haaks op de dijk, maar volgde de binnendijkse verkaveling, zodat de gevel enigszins schuin op het huis stond. Dit maakte de rechter zijmuur ongeveer een meter langer dan de linkerzijmuur.

Het voorhuis bestond uit vijf vakken, waarbij het laatste slechts 1.10 m diep was. Daar zullen enkele bedsteden in gezeten hebben. Verder was er in het voorhuis, achterin rechts, een kleine 'binnen haard' afgeschoten (ca 2.20 x 4.40 m). Ernaast was een brede gang waarvoor links, achter in het tweede vak een spiltrap naar de verdieping en zolder stond. Het achterhuis bestond uit drie vakken, had alleen maar een zolder, en bevatte rechts een kamer met in het middelste vak tegen de rechterzijwand een haard, en links een gang naar de achterdeur. In die kamer kwamen de twee bedsteden uit.

Het is typisch een stadshuis in een snel groeiende stad (dat Amsterdam toen was), waar de erven niet breed waren en waar huizen, om ruimte te winnen, hoog en lang gebouwd werden. Achter het originele huis waren ook enige aan het water grenzende pakhuizen gebouwd. Die zijn op hun beurt nog enkele keren naar achteren verlengd, waarbij het originele erf na de eerste aanplanting niet minder dan vier keer werd verlengd.

De reconstructie van De Roos in Archeon

Ten behoeve van de reconstructie zijn enkele aanpassingen gemaakt waardoor het huis nog beter in de collectie van Archeon past. Zo zijn de voor- en achtergevel op bakstenen 'voetingen' gezet, zoals ook bij de andere huizen aan de Herestraat te zien is en is de baksteenmaat voor beide delen van het huis, vanwege de slechte verkrijgbaarheid van oude handvormstenen, op 24 x 12 x 6 cm bepaald. Ook is de schuinstaande gevel recht voor het huis geplaatst en er is een doorlopende luifel getekend boven de winkelluiken van het voorhuis. Dit maakt het een nog typischer laatmiddeleeuws stadshuis.

Wat er in de 14^e eeuw op het dak lag is niet bekend, maar op het voorhuis zijn daktegels (zoals bij het huis van de pottenkoopman) gepland en het achterhuis zal met riet gedekt worden.

Binnen zijn de vloeren van de begane grond, die vanwege de kelders in de originele situatie uit houten delen op een balklaag bestonden, nu gepland met kleurige geglaazuurde vloertegels. De spiltrap is vervangen door steektrappen en er komt een houten hijsrad met corresponderende luiken in de

vloeren van zolder en verdieping, bovenin het voorhuis, ten behoeve van het hijsen van handelswaar en voorraden.

Naast het trapje naar de achterdeur komt nog wel een schuin kelderluik, maar de kelder zelf zal er niet komen. Een werkelijk gereconstrueerde kelder zou ook te ondiep zijn om er voordeel aan te hebben, en zou oorspronkelijk, zoals hierboven al gemeld, in achter- en voorhuis, een luik gehad hebben in de houten vloer, welke nu betegeld wordt.

Zoals het huis er uit kan komen te zien zal het 18 meter lang, ca 4.60 m breed en in het voorhuis 10.20 m hoog zijn. Het achterhuis is ca 7.50 m hoog. Deze maten wijken af van die van de andere veertiende-eeuwse huizen in de Herestrade, en ook op vele andere punten is Huis de Roos van een volledig ander type huis dan zijn buurhuizen.

HANDELSCHIP (KOGGE)

Om de laatmiddeleeuwse stad van Gravendam in Archeon nog meer het aanzien van een Hollandse stad met handelsactiviteiten te geven, is een haven waarin een handelsschip aanlegt wenselijk. Het handelsschip bij uitstek uit deze periode was de kogge.

De kogge was een vrachtschip dat zich in de dertiende eeuw ontwikkelde vanuit het type van de knarr, het Vikingschip dat speciaal geschikt was voor zee- en oceaanavaart. Het had een ronde, relatief korte romp en een halfweg geplaatste mast met dwarse zeilzuigage. Typisch is het gebruik van een stevenroer.

De kogge werd veel gebruikt voor de handel tussen de Hanzesteden, in Noordoost-Nederland, Duitsland en rond de Oostzee.

Tijdens de bouw van de kogge zullen rondom de bouwactiviteiten een educatieve activiteiten en presentaties plaats vinden, waarmee het publiek zich bewust kan worden van de details van bouwhistorie.

TECHNISCHE GEGEVENS VOOR DE RECONSTRUCTIE VAN DE KOGGE

In 2012 werd via sonaronderzoek in de IJssel bij Kampen een volledig wrak van een kogge aangetroffen. In 2016 werd het gelicht en overgebracht voor onderzoek in Lelystad bij de Bataviawerf. De reconstructie van het handelsschip in Archeon zal wel gedeeltelijk op deze zeer bijzondere vondst worden gebaseerd, maar wel een kleinere omvang hebben. De schepen van het kogge-type werden in verschillende maten gebouwd, van 15 tot 25 m lengte, afhankelijk van het doel en de handelswaar waarvoor ze waren bestemd.

INTRODUCTIE

Archeon wil zich verder ruimtelijk en programmatisch ontwikkelen en haar aantrekkelijkheid te versterken. Van actueel belang hierbij is het gegeven dat het museumpark als knooppunt van de Limes beschouwd kan worden. Het bestaande Romeinse gedeelte van Archeon, het Archeologisch Zuid-Holland/Romeins Museum en het toekomstige Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum vormen daarvoor de kern.

Het huidige Museumpark Archeon is succesvol en trekt jaarlijks bijna 300.000 bezoekers.

Het museumpark is voortgekomen uit een groot opgezet landschappelijk park (opening 1994). Het huidige Archeon is een compact museumpark waar de geschiedenis tot leven komt en waar de kernthema's educatie en beleving hand in hand gaan.

Die compactheid is tegelijkertijd een kracht. Sterk omdat er op een oppervlakte van 10 ha. er op betrekkelijk kleine afstanden veel valt te beleven en waardoor ook de efficiëntie van de exploitatie binnen de gegeven mogelijkheden vrij groot is. Verbeterpunt is aanwezig om nog duidelijker de drie tijdsperiodes van onze geschiedenis - prehistorie, Romeinse tijd en middeleeuwen elkaar fysiek te laten opvolgen. Deze tijdslijn, in zijn essentie als de museale ruggengraat, kan geoptimaliseerd worden.

Een entree gebouw dichtbij de parkeersituatie te situeren.

De bescheiden logiesmogelijkheden op de verdieping van drie middeleeuwse huizen zijn weliswaar een welkome aanwinst en gezien het succes vraagt deze om een uitbreiding.. Deze ontwikkeling is ook belangrijk en o.o. van grote betekenis voor Alphen aan de Rijn en de regio..

VISIE MUSEUMPARK ARCHEON

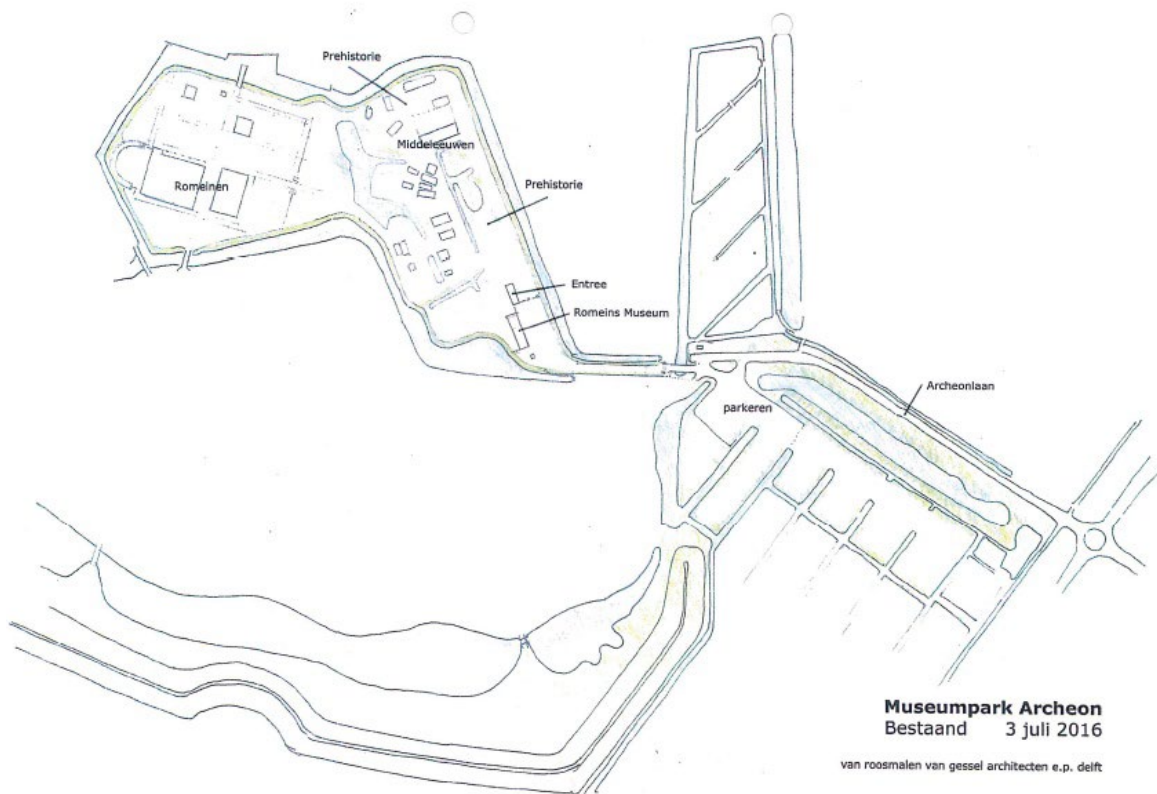
Allereerst is het plan om tijdslijn nog duidelijker te positioneren.

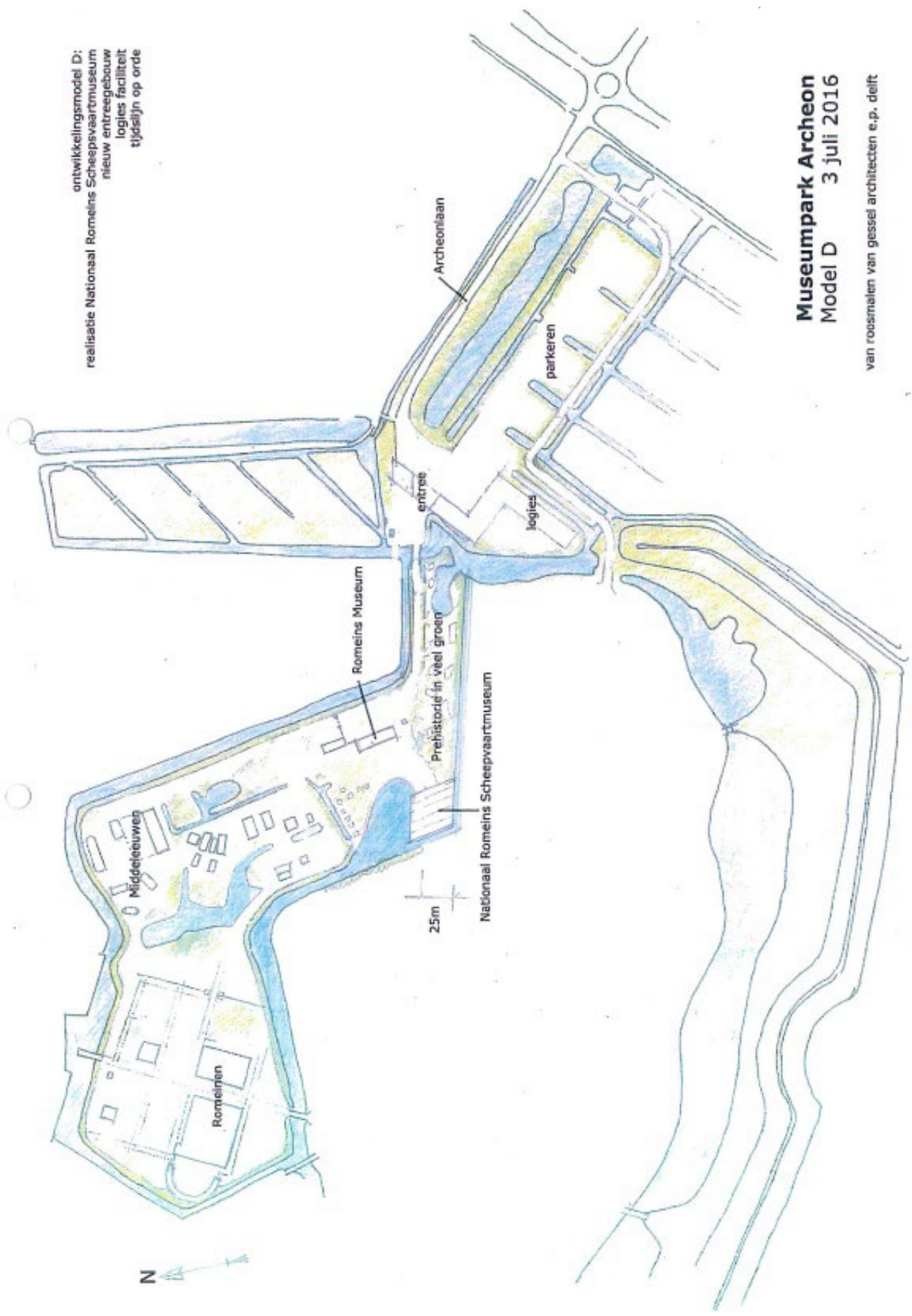
*Om de deelcollectie **prehistorie** meer tot zijn recht te laten komen is meer fysiek en af te scheiden ruimte wenselijk.*

*De **Romeinse tijd** kan worden versterkt door de clustering van Romeins Museum en Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum.*

*Het gedeelte **Middeleeuwen** kan worden uitgebreid op het 'eigen' middeleeuwse terrein, door de vroegmiddeleeuwse nederzetting uit te breiden met enkele bouwwerken en de laatmiddeleeuwse stad verder te completeren met een ambachtshuis. Tevens ontstaat, door de verplaatsing van de prehistorie, ruimte om het terrein bij het minderbroeder klooster te vergroten. Hier kan in een later stadium gedacht worden aan aanvullende bebouwing, zoals een kloostergang of kapel.*

Daarnaast is er behoefte aan nieuw en goed gepositioneerd entreegebouw (met o.a. infobalie, kassa en winkel)

ontwikkelingsmodel D:
 realisatie Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum
 nieuw entreegebouw
 logies faciliteit
 tijdslijn op orde

Museumpark Archeon
 Model D 3 juli 2016

van roosmalen van gessel architecten e.p. delft

Limes: UNESCO werelderfgoed

Alphen aan den Rijn lag vroeger aan de grens van het Romeinse Rijk, de Limes. De Limes is een van de grootste archeologische monumenten in de wereld. Deze Limes staat op de lijst om in 2020 genomineerd te worden voor de **Werelderfgoedlijst** van UNESCO.

*De drie provincies (Zuid-Holland, Utrecht & Gelderland) werken hierin nauw samen om deze status te bereiken. Hiervoor moet de Limes kenbaar, zichtbaar en beleefbaar worden gemaakt. De Werelderfgoedstatus betekent een enorme impuls voor de Limes en haar omgeving, in cultureel, recreatief en economisch opzicht. Dit internationale keurmerk heeft een enorme **toeristische aantrekkingskracht**.*

Archeon biedt reeds het aanknopingspunt via het gereconstrueerde Limes dorp, maar centraal binnen de Unesco nominatie staan de Romeinse **Zwammerdamschepen**.

*De provincie Zuid-Holland heeft de terugkeer van de Zwammerdamschepen naar onze regio in haar beleidsprogramma opgenomen. Onderzoek in opdracht van de provincie door ZKA Consultants heeft Archeon en Alphen aan den Rijn als de voorkeurslocatie aangewezen. Alphen aan den Rijn heeft **twee Romeinse castella** binnen haar gemeente. Dat is uniek en dit zijn dan ook twee iconen.*

Groene Hart

De Gemeente Alphen aan den Rijn is bezig zich te profileren binnen het Groene Hart als een duurzame gemeente.

Binnen het Groene Hart werken de provincies nauw samen om tot een ontwikkelvisie te komen, waarin o.a. de economische vitaliteit, toerisme, recreatie en verantwoorde landbouw worden geprofileerd.

City-Marketing

Alphen aan den Rijn wil vooruit. September 2015 is het Advies van de Commissie Citymarketing aan de Economische Adviesraad verschenen (Groene stad met lef), welke een duidelijke stip op de horizon schetst.

Enkele speerpunten zijn:

- *Het sterk positioneren van recreatiebedrijven Avifauna, Archeon & Boskoopse Tuinen.*
- *Het op de korte termijn verbeteren van recreatieve verblijfsaccommodatie.*
- *Het verbinden van attracties d.m.v. het groene karakter.*

Ontwikkeling van Archeon als Museumpark

Schaalvergroting, groei middels vernieuwing en verlenging van het seizoen zijn enkele punten die in menig rapport naar voren komen als essentieel. Archeon streeft naar een groei tot jaarlijks 500.000 of meer bezoekers.

In 2011 opende HKH koningin Máxima het Romeins Museum Alphen aan den Rijn/Archeologiehuis Zuid-Holland. Archeon valt sinds november 2015 onder de Stichting Museumpark Archeon, en heeft in december 2015 de officiële museumregistratie afgerond. Het Museumregister hanteert een strenge kwaliteitsnorm, welke zich niet slechts richt op de museale aspecten van de organisatie (collectie, educatie & presentatie), maar ook strenge eisen stelt aan de bedrijfsvoering, personeelsbeleid en veiligheid. Het Museumpark voert vanaf juli 2016 de Museumkaart, wat een gunstig effect zal hebben op het aantal en het soort bezoekers.

Avifauna en Archeon

Beide parken willen en moeten groeien en hebben daartoe hun beleidsplannen opgesteld.

De centrale onderwerpen hierin zijn schaalvergroting, seizoensverlenging, diversiteit in product. Daarnaast is er aandacht voor overnachtingen (bv. familie lodges), combinatiebezoeken, 'short visits' (Archeon als onderdeel van groter bezoek aan de Limes).

(Inter)nationaal toerisme

Museumpark Archeon biedt: cultuur, geschiedenis, nostalgie, museum, vertier en verblijfsaccommodatie. Een regionale merk met een sterke uitstraling, ook naar de wijde omgeving. Voor de toekomst is meer capaciteit nodig, en een grotere aantrekkelijkheid.

Kijk wat Amsterdam presteert: vele (inter)nationale toeristen die met name op de bijzonderheid van de stad afkomen, gedreven door de faam van het typisch Hollandse en het grote museale aanbod. De stad kan de toestroom nauwelijks nog aan. Ook het Groene Hart van Holland kan zich ontwikkelen tot een dergelijk sterk merk. Daarbij kan Museumpark Archeon een belangrijke rol vervullen, zowel in kwaliteit als in kwantiteit. In een straal van 20 km rondom Alphen aan den Rijn zijn er wel ruim 300 Bed & Breakfasts, maar dit zijn kleinschalige verblijfsaccommodaties met een particulier karakter.

Herinrichting parkterrein

Verbetering van samenhang en bezoekerservaring

HERINRICHTING PARKTERREIN

Om de cohesie tussen losse afdelingen te bevorderen, toekomstige groei te faciliteren en de bezoekerservaring te verbeteren, is het wenselijk om verschillende gedeeltes van het Museumpark Archeon anders te verdelen over het terrein.

Los van de eventuele uitbreiding van het grondgebied, waardoor er meer ruimte beschikbaar komt, omvat dit onderdeel een tweetal elementen: de verplaatsing van de prehistorie en de verfraaiing van het entreegebied.

Door het huidige terrein niet slechts uit te breiden, maar ook te herstructureren, komt er meer ruimte beschikbaar voor eventuele evenementen. Deze ingreep biedt vele mogelijkheden voor de ontwikkeling van een toeristisch-recreatieve knoop en de profilering van Alphen aan den Rijn als recreatiegebied. Dit onderdeel van ons Masterplan sluit naadloos aan op de Citymarketing-plannen van de Gemeente Alphen aan den Rijn.

PREHISTORIE VERPLAATSEN

Vanuit een representatief, educatief en informatief oogpunt loopt de ideale route voor bezoekers op chronologische volgorde: te starten bij de prehistorie, vervolgens via de Romeinse Tijd naar de middeleeuwen.

Bezoekers lopen vanaf het parkeerterrein naar de entree, waar ook het Romeins Museum/Archeologiehuis Zuid-Holland gelegen is. Vanaf de entree kunnen zij kiezen om rechtsaf richting prehistorie te gaan, of linksaf naar de middeleeuwen. De Romeinse Tijd ligt afgezonderd aan de andere zijde van het park.

De huidige indeling van het terrein maakt uitbreiding van het park voor de middellange termijn met nieuwe gebouwen lastig. Ook daarom bestaat de wens om de prehistorische gebouwen fysiek te verplaatsen. De chronologie en overzichtelijkheid van het Museumpark zouden hierdoor worden versterkt en bovendien is toekomstige uitbreiding mogelijk.

ENTREEGEBIED

Het entreegebied dient meer gecentraliseerd te worden, betrokken bij het parkeerveld. Bovendien kan het entreegebied een verfraaiing gebruiken, om bezoekers eerder in de bijzondere sfeer van het Museumpark te brengen.

De route van het parkeerterrein tot aan de entree van Archeon kan beter benut worden, waardoor er meer samenhang ontstaat lijkt te zijn tussen deze onderdelen. De oplossing hiervoor is om het entreegebouw van Archeon (met kassa en winkel) te integreren in het entreegebied met de parkeerplaats. Zeker met de toevoeging van het Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum biedt een herinrichting van dit gebied veel kansen..

Verblijfsaccommodatie

Realisatie van Long-Stay mogelijkheden

VERBLIJFSACCOMMODATIES

Door de groei van museumpark Archeon met nieuwe attracties, locaties en activiteiten willen bezoekers langer op het terrein verblijven. Ook zal de aanwezigheid van verblijfsaccommodatie een nieuwe doelgroep stimuleren om Alphen aan den Rijn te bezoeken (vgl. de Efteling).

De realisatie van deze accommodaties, in combinatie met de ontwikkeling van het aanbod van het museumpark, zal leiden tot een verhoging van de toeristisch-recreatieve waarde van Alphen aan den Rijn en een toename van buitenlandse toeristen. De lokale economie zal een stimulans ondervinden door de verhoging van de attractiewaarde en verlenging van de verblijfsperiode.

Verblijfsaccommodaties, met lodges in Viking-(10-zes persoons) en Romeinse stijl (10- zes persoons) en Middeleeuwse appartementen (7-vijfpersoons). Totale verblijfs capaciteit 155 bedden.

Romeins Herberg (Hotel) met 48 (4 pers. en baby) familie kamers (192 bedden) Met een meerdaags verblijf wordt men ook geacht in de tijdeigen kledij te verblijven om zo werkelijk terug in de tijd te gaan. Een virtuele realiteit.

ROMEINS HOTEL

Het Romeins hotel is gepland bij de ingang van Archeon. Het betreft een modern hotel met een volledige Romeinse uitstraling. Het hotel kan onderdak bieden aan met namen families maar ook een zakenreiziger zal de bijzonder gastvrijheid als ene belevenis ervaren. Romeins Herberg (Hotel) met 48 (4 pers. en baby) familie kamers (192 bedden)

De locatie kan dienst doen als verblijfsaccommodatie, maar ook worden gebruikt voor congressen/symposia, in combinatie met de bestaande Romeinse accommodaties. . De locatie bij de entree zorgt ervoor dat bezoekers ook gestimuleerd worden de rest van de regio te bezichtigen. Tijdens evenementen kan het hotel effectief benut worden, en de samenhang met het museumpark garandeert een gevarieerd avondprogramma.

LODGES

In de uitbreiding van verblijfsmogelijkheden op het terrein van museumpark Archeon wordt voorzien door de plaatsing van lodges in Viking-(10-zes persoons) en Romeinse stijl (10- zes persoons) en Middeleeuwse appartementen (7-vijfpersoons). Totale verblijfs capaciteit 155 bedden.

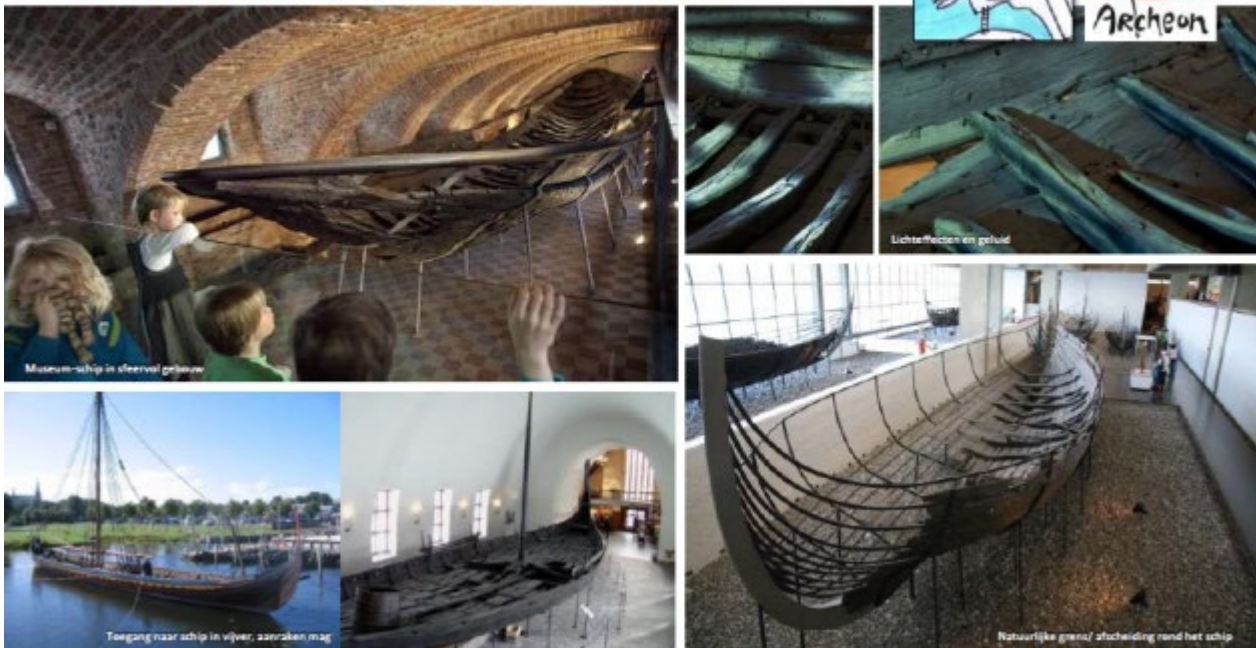
Door de positionering tussen de reconstructies in het park genieten gasten van de rustieke sfeer van het park en wordt er meer een bohemien gevoel van vrijheid en rust in de natuur gecreëerd.

Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum

Een plek voor de Zwammerdamschepen

Structuurontwerp fase 5 - Scheepsmuseum

C. NATIONAAL ROMEINS SCHEEPVAARTMUSEUM

Onderdeel van het Masterplan is de realisatie van een Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum, waarin de Zwammerdamschepen tentoongesteld worden. Hiervoor is een apart plan ontwikkeld, waarvan hier een samenvatting wordt gegeven.

De culturele paragraaf van de Provincie Zuid-Holland is hierbij als leidraad genomen. Hierin worden de Romeinse Zwammerdamschepen genoemd, waarbij de doelstelling is geformuleerd dat deze schepen tentoongesteld worden in de provincie, met name langs de Limes en nabij de vindplaats in Zwammerdam. Bij de aanstaande UNESCO-nominatie van 2019 staan deze schepen centraal. De schepen liggen nu in opslag bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, afdeling scheepsarcheologie in Lelystad.

Het museum zal een beeld geven van Romeinse scheepsbouw en scheepvaart en van de waterhuishouding tijdens de Romeinse tijd in Nederland. De Romeinen in de Hollandse Rijn delta

Ons land met al zijn water heeft de Romeinen voor de nodige uitdagingen gesteld. In de opstelling van het museum zullen de originele vondsten de hoofdrol spelen. Via diverse museale media komen verwante onderwerpen aan bod, zoals bijvoorbeeld bruggenbouw, kustverdediging en havenbouw.

DOELSTELLING

Het doel van het project is het realiseren van een museum bij Museumpark Archeon, waarin de Zwammerdamschepen op gepaste wijze gepresenteerd worden.

Het Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum heeft als centrale doelen, naast het beheer van collectiestukken, de educatie en het vermaak van haar bezoekers.

De collectie van het Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum zal op een interactieve en informatieve worden gepresenteerd aan de bezoekers. Archeon en het Archeologiehuis bezitten veel expertise op het gebied van het tot leven wekken van de geschiedenis op een interactieve en authentieke manier. Door bezoekers niet slechts een origineel artefact te tonen, maar deze actief bij het verhaal te betrekken en gebruik te maken van digitale media en reconstructies, wordt de boodschap duidelijker en beter overgedragen. Bezoekers kunnen zelf handelingen verrichten en eventueel dingen produceren onder begeleiding van rondleiders, om op deze wijze inzichten te krijgen in het verleden. Door samenwerking met Archeon kan het Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum meeliften op deze expertise, waardoor het product op informatief en educatief vlak de hoogste kwaliteit kan behalen.

Onderzoek is een belangrijk element binnen de doelstellingen van het museum.

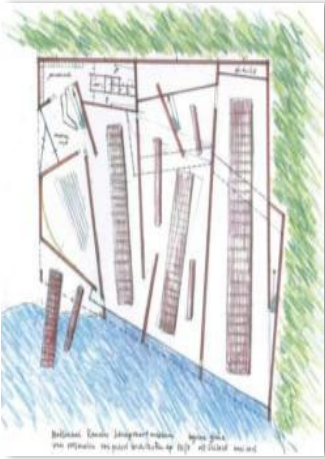
Door de geografische ligging van het museum nabij Universiteit Leiden zijn er mogelijkheden om actief onderzoek naar de collectie op locatie te stimuleren en hier aandacht aan te besteden voor de bezoekers.

Ecologisch karakter

Het Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum zal worden opgezet met een duurzaam en ecologisch karakter.

In 2015 heeft Archeon het certificaat 'goud' behaald van Green Key, het internationale keurmerk voor duurzame bedrijven. Het Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum zal, net als Archeon, in de uitvoer van al haar taken rekening houden met de effecten hiervan op mens, milieu en maatschappij. Hiertoe zal er efficiënt worden omgesprongen met materialen en afval, en zullen er afspraken worden gemaakt met leveranciers omtrent de ecologische voetafdruk van hun producten. Tevens zal de nabije omgeving van het museum voorzien worden van opgaand groen.

Collectie

De collectie omvat originele Romeinse platbodemschepen, hoofdzakelijk uit Zwammerdam.

Deze schepen bevinden zich momenteel in het depot voor scheeps- en onderwaterarcheologie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (voorheen NISA) in Lelystad. In overleg met de Provincie Zuid-Holland en de RCE zal worden besproken welke scheepsresten er in het museum kunnen worden geëxposeerd.

Het Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum zal ook archeologische vondsten tentoonstellen die op andere locaties zijn opgegraven, zoals Woerden, de Meern, Hoge Woerd. Niet alleen complete schepen, maar ook specifieke losse onderdelen die met scheepsbouw of waterwerken in verband kunnen worden gebracht. Op deze wijze wordt een meer compleet beeld gegeven van de praktijk van het Romeinse waterbeheer.

Naast de authentieke Romeinse schepen zullen er bij het museum ook 'hands-on' reconstructies van de schepen worden getoond, waarmee de bezoeker op interactieve wijze kan kennis maken met het fenomeen Romeins schip, al dan niet onder begeleiding van een museumgids.

Gebouw

Voor het ontwerp van het museumgebouw is er een combinatie van een volledig authentieke reconstructie van een Romeins boothuis en een modern gebouw.

Gekozen is voor een gebouw met een schijnbaar eenduidige herhaling van dezelfde beuken, met een glazen wand aan de waterzijde.

Het gebouw zal van buiten met houten latten worden bekleed, in navolging van de vermoedelijke opbouw van het boothuis uit Velsen, het type boothuizen dat in ons land stond en waarvan enkele sporen zijn gevonden

Een van de inspiratiebronnen voor het ontwerp is een reconstructie van een stenen Romeins boothuis uit Portus. Dit gebouw bestaat uit een aantal brede beuken, waar schepen in konden liggen.

Het belangrijkste uitgangspunt voor het ontwerp vormt natuurlijk de collectie van het Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum: de authentieke Romeinse Zwammerdamschepen met zeer verschillende afmetingen, van enkele meters tot een schip van bijna 35 m lengte.

Door de beuken verschillende lengte- en breedte maten te geven ontstaat een ruimtelijke dynamiek met verrassende effecten voor de bezoeker. Dit wordt nog eens versterkt door de schuin oplopende vloer. De wanden zijn zo gepositioneerd dat er een 'mild labyrint' ontstaat, dat de ontdekkingstocht door het museum op een vanzelfsprekende manier vormgeeft. De dakconstructie, een enorme reeks van houten spanten ondersteunt de associatie met een Romeins boothuis.

Buitenlocatie met reconstructies

De waterpartij waaraan het museum komt te liggen, biedt mogelijkheden om steigers te maken waaraan gereconstrueerde Romeinse schepen kunnen worden aangemeerd, zodat bezoekers een kijkje aan boord kunnen nemen.

Een enkel exemplaar is voor vaartochtjes te gebruiken. Aan de oever worden water-gerelateerde activiteiten gedemonstreerd, zoals visvangst, scheepsbouw, handel en het jaagpad.

UITBREIDING ROMEINSE TIJD

- M. Polak & R.P.J. Kloosterman, Gedeeltelijke reconstructie van een castellum ten behoeve van Archeon: Verantwoording van de eerste schetsen, notitie van 16 januari 2006;
- R.P.J. Kloosterman & M. Polak, Gedeeltelijke reconstructie van een castellum ten behoeve van Archeon: Aanvullende gegevens, notitie van 30 januari 2006.
- Bidwell, P., R. Miket & B. Ford (eds) 1988: *Portae cum turribus: Studies of Roman fort gates*, Oxford (BAR British Series, 206).
- Bogaers, J.E. & J.K. Haalebos 1983: Op zoek naar een castellum in Woerden, *Spiegel Historiael* 18, 302-309.
- Cichorius, C., 1896: *Die Reliefs der Traianssäule*, Berlin.
- Geyer, Ch., 1999: 'Das kleine Hafentor der Colonia Ulpia Traiana: Ein Rekonstruktionsversuch', in: A. Rieche (Hrsg.), *Xantener Berichte: Grabung, Forschung, Präsentation, Köln/Bonn (Xantener Berichte, 8)*, 61-171.
- Giffen, A.E. van, 1940-1944: 'De Romeinse castella in den dorpsheuvel te Valkenburg aan den Rijn (Z.H.) (Praetorium Agrippinae) I. De opgravingen in 1941', *Jaarverslag van de Vereeniging voor Terpenonderzoek* 25-28, 1-316.
- Giffen, A.E. van, 1948-1953: 'De Romeinse castella in de dorpsheuvel te Valkenburg aan de Rijn (Z.H.), II', *Jaarverslag van de Vereeniging voor Terpenonderzoek* 33-37, 1-209.
- Glasbergen, W., 1972: *De Romeinse castella te Valkenburg Z.H. De opgravingen in de dorpsheuvel in 1962*, Groningen (Cingula, 1).
- Groenman-van Waateringe, W. & B.L. van Beek 1988: 'De Romeinse castella te Valkenburg Z.H. Zeventiende opgravingscampagne 1980, werkput VI 1', in:
- Bloemers, J.H.F. (red.), *Archeologie en oecologie van Holland tussen Rijn en Vlie, Assen/Maastricht (Studies in Prae-en Protohistorie 2)*, 1-120.
- Haalebos, J.K., 1977: *Zwammerdam – Nigrum Pullum: Ein Auxiliarkastell am Niedergermanischen Limes*, Amsterdam (Cingula, 3).
- Hobley, B., 1988: 'The evidence for the form and appearance of turf and timber defences of Roman forts in the late first century, based on experiments at the Lunt Roman fort', in: Bidwell, Miket & Ford 1988, 25-62.
- Johnson, A., 1987: *Römische Kastelle des 1. und 2. Jahrhunderts na Chr. in Britannien und in den germanischen Provinzen des Römerreiches*, Mainz (Kulturgeschichte der antiken Welt, 37).
- Jones, M.J., 1975: *Roman Fort-Defences to A.D. 117, with special reference to Britain*, Oxford (British Archaeological Reports, 21).
- Kooij, D. van der, S. Sprey, M. Dijkstra & H. Postma 2005: 'Romeinen in Bodegraven: Awn-opgravingen in de periode van 1995 tot 2002', *Westerheem* 54, 275-306.
- Manning, W.H. & I.R. Scott 1988: 'Timber gateways, with a note on iron fittings', in: Bidwell, Miket & Ford 1988, 1-25.
- Polak, M., R.P.J. Kloosterman & R.A.J. Niemeijer 2004: *Alphen aan den Rijn -Albaniana 2001-2002. Opgravingen tussen de Castellumstraat, het Omloopkanaal en de Oude Rijn, Nijmegen (Libelli Noviomagenses, 7)*.
- Walthew, C.V., 2005: 'Modular planning in first-century A.D. Romano-British auxiliary forts, Britannia' 36, 271-310.

UITBREIDING VROEGE MIDDELEEUWEN / KAROLINGISCHE TIJD

- C. Ahrens, 1981: *Frühe Holzkirchen im nördlichen Europa*, Hamburg.
- Blok, Dr. D.P., *De Franken in Nederland, Haarlem, Fibula-Van Dishoeck*, 1979 (3e druk)
- Bult, E.J., J. van Doesburg & D.P. Hallewas, 1990: *De opgravingscampagne in de vroeg-middeleeuwse nederzetting op de Woerd bij Valkenburg (Z.H.) in 1987 en 1988*. In: Bult, E.J. & D.P. Hallewas (eds), *Graven bij Valkenburg III. Het archeologisch onderzoek in 1987 en 1988*, 147-166.

- Es, W.A. van, Die neuen Dorstad-Grabungen 1967-72, ROB overdruk 56, 1974
- Es, W.A. van, 'Het gebied van Wijk en de Topografie van Dorestad', in: Spiegel Historiae (Dorestad nummer), jrg. 13 (1978), nr. 4, p. 222-26
- Es, W.A. van, 'De opgraving: de grondsporen', in: Spiegel Historiae (Dorestad nummer), jrg. 13 (1978), nr. 4, p. 232-40
- Dijkstra, M.F.P., in voorbereiding: Rondom de mondingen van Rijn en Maas. Zuid-Holland, in het bijzonder het Oude Rijnmondgebied, tussen de 3e en de 9e eeuw (proefschrift Universiteit van Amsterdam).
- Es, W.A. van & W.J.H. Verwers, 1980: Excavations at Dorestad 1. The harbour: Hoogstraat I (Nederlandse Oudheden 9), Amersfoort.
- Es, W.A. van & W.J.H. Verwers, 1995: House plans from Dorestad, Berichten van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek 41, 173-186.
- Haarnagel, W., 1979: Die Grabung Feddersen Wierde. Die Ergebnisse der Ausgrabungen der vorgeschichtlichen Wurt Feddersen Wierde bei Bremerhaven in den Jahren 1955 bis 1963, II: Methode, Hausbau, Siedlungs- und Wirtschaftsformen sowie Sozialstruktur, Wiesbaden.
- Hagers, J.-K.H. & M.M. Sier, 1999: Castricum-Oosterbuurt, bewoningssporen uit de Romeinse tijd en middeleeuwen (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 53), Amersfoort.
- Heidinga, H.A., 1987: Medieval settlement and economy North of the Lower Rhine. Archaeology and history of Kootwijk and the Veluwe (the Netherlands) (Cingula 9), Assen.
- Huijts, C.S.T.J., 1992: De voor-historische boederijbouw in Drenthe. Reconstructiemodellen van 1300 vóór tot 1300 na Chr., Arnhem.
- Janssen, W. & B. Janssen, 1999: Die frühmittelalterliche Niederungsburg bei Haus Meer, Kreis Neuss. Archäologische und naturwissenschaftliche Untersuchungen (Rheinische Ausgrabungen 46). Köln.
- Jong, H. 't, 2002: Archeologisch Themapark Archeon voor Levende Geschiedenis. Uitbreidingen Karolingische periode (750-900). Bijlage bij de informatiebrochure voor: Participanten Projecten Archeon (ongepubliceerd).
- Koning, J. de, 2000: Uitgeest Dorregeest en De Dog (ongepubliceerd).
- Langen, G.J. de, 1992: Middeleeuws Friesland. De economische ontwikkeling van het gewest Oostergo in de Vroege en Volle Middeleeuwen (proefschrift Rijksuniversiteit Groningen), Groningen.
- Matser, J., 2000: Fundamenteel anders. In: Grondsporen. Veertig jaar archeologisch onderzoek in de Zaanstreek 1960-2000, Wormerveer, 106-115.
- Sarfatij, H., 1977: Die Frühgeschichte von Rijnsburg (8.-12. Jahrhundert), ein historisch-archäologischer Bericht. In: B.L. van Beek et al. (eds) Ex Horreo (Cingula 4), Amsterdam, 290-302.
- Waterbolk, H.T., 1980: Hoe oud zijn de Drentse dorpen? Problemen van nederzettingscontinuïteit in Drenthe van de bronstijd tot de middeleeuwen, Westerheem 29, 190-212.
- Waterbolk, H.T., 1991: Das mittelalterliche Siedlungswesen in Drenthe. Versuch einer Synthese aus archäologischer Sicht. In: H.W. Böhme (Hg.), Die Salier. Siedlungen und Landesausbau zur Salierzeit Teil 1. In den nördlichen Landschaften des Reiches, 47-106.
- Waterbolk, H.T., 2003: Profane en sacrale houten gebouwen uit de Middeleeuwen in Noord-Nederland, Groninger Kerken 19, 44-56.
- Woltering, P.J. et al., 1994: Vroegmiddeleeuws Noord-Holland in kaart gebracht. In: G.J. Borger & S. Bruines, Binnewaeters gewelt. 450 jaar boezembeheer in Hollands Noorderkwartier, Edam, 145-150.

UITBREIDING MIDDELEEUWEN / VEERTIENDE EEUW

Archeoplan / Huis De Roos:

2506-A-06	Gevels, plattegronden, dwars- en langdoorsnedes	8.7.1991
2506-A-06	Detailblad 1- 44.31: voor- en achtergevel	18.6.1992

2506-A-06	Detailblad 9 -44.31: trap begane grond	z.d.
2506-A-06	Detailblad 10 - 44.31: trap verdieping	z.d.
2506-A-06	Detailblad 11 - 44.31: principe opbouw trappen	z.d.
2506-A-06	Detailblad 12 - 44.31: haard in voorhuis	z.d.
2506-A-06	Detailblad 13 - 44.31: haard in achterhuis	z.d.
2506-A-06	Detailblad 14 - 44.31: hijswerktuig	z.d.

Baart, Jan, e.a., *Opgravingen in Amsterdam; 20 jaar stadskernonderzoek*, Amsterdam, 1977

Jong, Henk 't, *Tekeningen Erven Gravendam 1 en 2*, Dordrecht, juli/september 1992

Regteren Altena, E.E. van, Zantkuyl, H.J., 'A Medieval House Site in Amsterdam', in: *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek*, 19 (1969), p. 233-266

Smook, Rudger A.F., *Binnensteden veranderen; Atlas van het ruimtelijk veranderingsproces van nederlandse binnensteden in de laatste anderhalve eeuw*, Zutphen, 1984, p. 183-194

Steehouwer, Koos, *Bouwgeschiedenis van Monumenten. Een Speurtocht naar de leeftijd van een gebouw aan de hand van kenmerken en materialen*. Amsterdam, 1992

NATIONAAL ROMEINS SCHEEPVAARTMUSEUM

Hazenberg, T., B. Zandbergen, S. Nogarede & K. Boom, 2014: *De terugkeer van de Zwammerdam-schepen. Een studie naar mogelijkheden en ambities*.

ZKA Consultants & Planners, 2014: *Business case expositie Romeinse 'Zwammerdam'-collectie*.

Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, z.j: *Schepen bij Nigrum Pullum. Zes schepen uit de Romeinse tijd; opgegraven bij Zwammerdam. Tentoonstelling Museum voor Scheepsarcheologie Ketelhaven*. Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders 1 Vorst, Y., 2011, 1: *Beheren, behouden en zichtbaar maken*, ongepubliceerd.

Vos, W.K., J.-M.A.W. Morel, & T. Hazenberg, 2011: The Woerden 7, an oar-powered Roman barge built in the Netherlands: Some details of the excavation at the Nieuwe Markt in Woerden (Hoochwoert), *Archäologisches Korrespondenzblatt* 41-1, p. 101-118.

Weerd, M.D., de, 1988: *Schepen voor Zwammerdam*, Amsterdam.